

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: Очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

**«Управління міжнародною конкурентоспроможністю Республіки
Корея»**

здобувача Іванова Вадима Денисовича
(ПІБ здобувача)

_____ (підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Лихолет С.І
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

_____ (підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.

_____ (підпис)

Київ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант) освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Людмила ЦИМБАЛ

(підпис)

«_____» _____ 20__р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародної економіки

Ярослава СТОЛЯРЧУК

(підпис)

«_____» _____ 20__р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Іванову Вадиму Денисовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

очної (денної) форми навчання

очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «Управління міжнародною конкурентоспроможністю

Республіки Корея»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «25»

червня 2024 р. № 926-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на основі праць вітчизняних і закордонних фахівців в галузі міжнародної економіки, періодичних виданнях, статистичних збірок, звітів міжнародних організацій.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретичні основи управління міжнародною конкурентоспроможністю країни
Розділ 2	Комплексне оцінювання міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея
Розділ 3	Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея
Об'єкт дослідження:	процес управління міжнародною конкурентоспроможністю
Предмет дослідження:	теоретичні та прикладні положення щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності і економічної суб'єктності Республіки Корея
Мета дослідження:	розробка рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності і економічної суб'єктності Республіки Корея

Конкретні завдання, які студент повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Визначити економічну сутність та проблеми розвитку міжнародної конкурентоспроможності країни, сформулювати чинники впливу на міжнародну конкурентоспроможність країни, дослідити методи та системи оцінювання міжнародної конкурентоспроможності
У розділі 2	Оцінити динаміку розвитку економіки Республіки Корея, визначити головні чинники міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея, провести Свот-аналіз міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея
У розділі 3	Визначити напрямки та ключові інструменти підвищення міжнародної конкурентоспроможності Південної Кореї, розглянути четверту промислову революцію та завдання з поглиблення інноваційного розвитку Республіки Корея, запропонувати укріплення державної суб'єктності як шлях до підвищення національної конкурентоспроможності країн, що розвиваються

Завдання підготував

науковий керівник :

(підпис)

(ініціали, прізвище)

«3» липня 2024 р.

Завдання одержав здобувач:

(підпис)

Іванов В.Д.

(ініціали, прізвище)

(ініціали, прізвище)

«3» липня 2024 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна магістерська робота складається із 3 розділів, містить 86 сторінки, 12 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел з 93 найменувань.

Управління міжнародною конкурентоспроможністю Республіки Корея

Об'єкт дослідження: процес управління міжнародною конкурентоспроможністю.

Предмет дослідження: теоретичні та прикладні положення щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності і економічної суб'єктності Республіки Корея.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності і економічної суб'єктності Республіки Корея.

Завдання дослідження:

- 1) розглянути теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності, принципи та механізми її забезпечення;
- 2) дослідити внесок вітчизняних та зарубіжних науковців в розробку теоретичних положень та рекомендацій щодо розвитку міжнародної конкурентоспроможності;
- 3) проаналізувати систему та критерії оцінювання міжнародної конкурентоспроможності провідними світовими агенціями;
- 4) дослідити основні показники актуального стану економіки Республіки Корея, її місце та роль в світовому господарстві, конкурентні переваги та недоліки;
- 5) проаналізувати основні чинники високої міжнародної конкурентоспроможності та зусилля уряду Республіки Корея в створенні «корейського економічного дива»;

- 6) обґрунтувати особливу роль інновацій в зростанні експортного потенціалу та конкурентоспроможності Південної Кореї в умовах 4-ї промислової революції;
- 7) з використанням SWOT-аналізу дослідити об'єктивні загрози та можливості підвищення національної конкурентоспроможності Республіки Корея за поточного стану світової економіки;
- 8) розробити та обґрунтувати пропозиції щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності Південної Кореї;
- 9) для країн, що розвиваються, сформулювати пропозиції з використання досвіду Республіки Корея з прискореної індустріалізації, розбудови та підвищення конкурентоспроможності національних економік.

Практична цінність отриманих результатів кваліфікаційного магістерського дослідження: результати можуть бути цікавими для тих, хто займається побудовою та розвитком бізнес процесів в організації, розробляє та впроваджує економічні стратегії та політики країни, бере участь у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024 р.

Рік захисту роботи 2024 р.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, рейтинги, інноваційна економіка, цифрове урядування, індустріалізація через навчання.

Відгук
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»
Іванова Вадима Денисовича
на тему
**«Управління міжнародною конкурентоспроможністю Республіки
Корея»**

1. Актуальність теми. У процесі глобалізації міжнародні фірми все більше використовують глобальні конкурентні переваги. Відповідно конкурентна стратегія багатонаціональної корпорації характеризується прагненням до формування мереж внутрішньофірмових зв'язків як регіонального, так і глобального масштабу. Не менш значимим є використання глобальних конкурентних переваг та підвищення конкурентоспроможності країни. Досить вдалим прикладом є економічний розвиток Республіки Корея. Таким чином, все вищезазначене обумовлює актуальність теми магістерського дослідження Іванова В.Д.

2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи: Слід підкреслити, що робота як за формою так і за змістом відповідає вимогам написання кваліфікаційних магістерських робіт. У вступі чітко визначена мета і завдання дослідження, його предмет та об'єкт. Дається вичерпний понятійний апарат щодо визначення сутності та проблем розвитку міжнародної конкурентоспроможності країни (розділ 1). Кваліфікаційна магістерська робота містить достатньо змістовний аналітичний матеріал (розділ 2), щодо аналізу головних чинників міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея. Також запропоновані основні напрямки та ключові інструменти підвищення міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея. Текст роботи викладено економічно зрозумілою мовою.

3. Наявність самостійних розробок автора. В кваліфікаційній магістерській роботі вдало проведена оцінка динаміки розвитку економіки Республіки Корея. Окремо можна відмітити авторське дослідження основних шляхів підвищення міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: Отримані результати кваліфікаційного магістерського дослідження можуть бути цікавими для тих, хто займається побудовою та розвитком бізнес процесів в організації, розробляє та впроваджує економічні стратегії та політики країни, бере участь у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.

5. Наявність недоліків: У теоретичному розділі кваліфікаційного магістерського дослідження було приділено увагу чинникам впливу на міжнародну конкурентоспроможність країни (п. 1.2), а також методам і системам оцінювання міжнародної конкурентоспроможності (п. 1.3). Проте, даний теоретичний розділ не розкриває в повній мірі існуючі моделі підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни, так як вони можуть

відрізнятись для країн з розвиненою ринковою економікою та країн, що розвиваються.

Аналітична частина кваліфікаційної магістерської роботи надає оцінку сильним та слабким сторонам економіки Республіки Корея, також розкриває її потенції можливості і загрози для підвищення міжнародної конкурентоспроможності, але в роботі не завжди можна прослідкувати взаємоузгодженість проведеного аналізу на загальну оцінку конкурентних позицій досліджуваної країни. Проте, зазначені керівником кваліфікаційної магістерської роботи зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку даного дослідження.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи становить 32 бали, відповідає вимогам відповідної акредитації та заслуговує бути допущеною до захисту перед ЕК.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародно економіки, к.е.н.

Лихолет С.І.

(підпис)

« ____ » _____ 2024 р

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу студента 2-го курсу магістратури денної форми навчання спеціальності 051 Економіка освітньо-наукової програми «Міжнародна економіка» Іванова Вадима Денисовича виконану на тему:
«Управління міжнародною конкурентоспроможністю Республіки Корея»

Чітко сформована стратегія науково-технічного розвитку Республіки Корея, використання технологій Індустрії 4.0 у виробництві, розвиток індустрії ІКТ, фінансова підтримка корейським Урядом вчених-винахідників та компаній-виробників високотехнологічної продукції. Всі ці процеси сприяють трансформації корейської економічної моделі, що має на меті масове виробництво корейськими ТНК технологічного продукту та його компонентів із подальшим отриманням надприбутків від експорту з високою доданою вартістю, що в кінцевому результаті сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни.

Відповідно до обраної теми було поставлено за мету розробку практичних рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності і економічної суб'єктності Республіки Корея. Мета та відповідні завдання визначені на належному кваліфікаційному рівні. Також роботі притаманна наукова новизна – був детально проаналізований вплив НТП та НДДКР, з поглибленим аналізом наслідків четвертої промислової революції, що впливали на інтенсивний розвиток національного господарства Республіки Корея.

Структура кваліфікаційної магістерської роботи відповідає обраній темі. Розділи є змістовними і детально розкритими, що дає підставу стверджувати про досягнення поставлених завдань.

Запропоновані здобувачем Івановим В.Д. рекомендації щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея мають належне економічне обґрунтування та доцільні до впровадження.

Серед недоліків роботи можна назвати те, що при описанні факторів впливу, більш значну увагу було приділено фактору науково-технічного прогресу, і не було проаналізовано взаємодію даних факторів. Проте, дане зауваження має більш рекомендаційний характер і не впливає на загальну позитивну оцінку кваліфікаційної роботи.

Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти на здобуття ступеня магістра виконана у повному обсязі, відповідає встановленим вимогам, рекомендується до захисту перед Екзаменаційною комісією і при відповідному захисті заслуговує на високу позитивну оцінку, а її автору, Іванову Вадиму Денисовичу, може бути присвоєна кваліфікація **магістра з економіки** за спеціальністю **051 Економіка**.

Рецензент: доцент кафедри міжнародних фінансів,
к.е.н., доцент

Субочев О.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КРАЇНИ	6
1.1. Економічна сутність та проблеми розвитку міжнародної конкурентоспроможності країни	6
1.2. Чинники впливу на міжнародну конкурентоспроможність країни.....	17
1.3. Методи та системи оцінювання міжнародної конкурентоспроможності	25
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ	33
2.1. Оцінка динаміки розвитку економіки Республіки Корея.....	33
2.2. Головні чинники міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея .	41
2.3. Проведення SWOT-аналізу міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея.....	55
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ	63
3.1. Основні напрямки та ключові інструменти підвищення міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея	63
3.2. Четверта промислова революція та завдання з поглиблення інноваційного розвитку Республіки Корея.....	71
3.3. Зміцнення державної суб'єктності як шлях до підвищення національної конкурентоспроможності країн, що розвиваються.....	77
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність теми. Глобалізація економічних відносин та зростання рівня інтеграції національних економік супроводжуються значним підвищенням міжнародної конкуренції на світовому рівні. За цих умов актуальним є вивчення досвіду найбільш успішних економік та дослідження чинників підвищення національної конкурентоспроможності. Історія зростання суб'єктності та міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея стала наочним посібником з розвитку виробництва та економіки, перетворення бідної, відсталої, корумпованої та аграрної країни на одну з найбільш технологічних економік світу. Південнокорейську продукцію вирізняє висока якість та технологічність, а виробники з Південної Кореї — Samsung, LG, Hyundai, Kia, Posco, Doosan і багато інших — стали глобальними галузевими лідерами, що активно експортують продукцію та технології у різні куточки планети. Республіка Корея увійшла в число 11 країн, які повністю виплатили кредити МВФ і відмовилися від подальшої співпраці, наголосивши на своїй суб'єктності.

На відміну від країн ранньої індустріалізації, Південна Корея разом із Тайванем, Бразилією, Туреччиною, Мексикою були вимушені піти шляхом так званої пізньої індустріалізації, тобто через навчання та, здебільшого, запозичення закордонних технологій. Зважаючи на досягнуті успіхи професійний аналіз різних аспектів конкурентоспроможності національної економіки Республіки Корея став предметом дослідження багатьох науковців, серед яких О. Бойко, А. Вікулова, В. Голюк, В. Гришкін, Е. Дергачов, М. Заінчковська, Г. Ковбатюк, К. Кузнецова, В. Коломійцева, С.Петько, В. Проскура, О. Саліхова, І. Черленяк, М. Шелемба та зарубіжні А. Bartzokas, Dong-Won Sohn, Jin Yeong Kim, Byung-Nak Song, Chang Ha-Soon, Ilho Yoo, Park Hong-Jae, Yoo Chul-Gue, Yuk Io, Whang In-Joung. В своїх працях вони довели, що головним важелем забезпечення конкурентоспроможності, як здатності національної економіки Республіки Корея займати провідні позиції на світовому ринку, є інноваційний механізм розвитку поряд із професійним урядуванням, забезпеченням макроекономічної стабілізації, ефективним

функціонуванням фінансового ринку, прозорістю рішень та дій влади, соціальної політики, що викликає довіру та підтримку населення країни. Досвід Південної Кореї надає цінну інформацію для країн, які прагнуть трансформувати економіку та досягти сталого розвитку і суб'єктності держави.

В той же час, нові зовнішні та внутрішні чинники, такі як політика ізоляціонізму з боку найбільших торговельних партнерів, викликана пандемією криза попиту на деякі товари корейського експорту, зростаюча загроза агресії з боку КНДР, пастка середнього доходу, скорочення фонду робочого часу, зменшення традиційної чисельності корейської сім'ї вимагають переосмислення набутого досвіду за умов нової епохи - 4-ї промислової революції. Цифровізація урядування, лібералізація імміграційної політики, роботизація та автоматизація виробництва, запровадження адитивних технологій дозволяють подолати багато викликів, хоча в той же час можуть створювати нові проблеми.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є розробка рекомендацій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності і економічної суб'єктності Республіки Корея.

Досягнення мети вимагає виконання наступних **завдань**:

- 1) розглянути теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності, принципи та механізми її забезпечення;
- 2) дослідити внесок вітчизняних та зарубіжних науковців в розробку теоретичних положень та рекомендацій щодо розвитку міжнародної конкурентоспроможності;
- 3) проаналізувати систему та критерії оцінювання міжнародної конкурентоспроможності провідними світовими агенціями;
- 4) дослідити основні показники актуального стану економіки Республіки Корея, її місце та роль в світовому господарстві, конкурентні переваги та недоліки;
- 5) проаналізувати основні чинники високої міжнародної конкурентоспроможності та зусилля уряду Республіки Корея в створенні «корейського економічного дива»;

- 6) обґрунтувати особливу роль інновацій в зростанні експортного потенціалу та конкурентоспроможності Південної Кореї в умовах 4-ї промислової революції;
- 7) з використанням SWOT-аналізу дослідити об'єктивні загрози та можливості підвищення національної конкурентоспроможності Республіки Корея за поточного стану світової економіки;
- 8) розробити та обґрунтувати пропозиції щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності Південної Кореї;
- 9) для країн, що розвиваються, сформулювати пропозиції з використання досвіду Республіки Корея з прискореної індустріалізації, розбудови та підвищення конкурентоспроможності національних економік.

Об'єкт дослідження: є процес управління міжнародною конкурентоспроможністю.

Предмет дослідження: є теоретичні та прикладні положення щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності і економічної суб'єктності Республіки Корея.

Методи дослідження. Написання кваліфікаційної роботи вимагало використовувати методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, методи порівняння, узагальнення, аналогії, описовий та розрахунковий методи. В основі дослідження також базові принципи, наукові положення та актуальні здобутки в даному науковому напрямку.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки програм підвищення національної конкурентоспроможності, трансформації економіки та відновлення країн, що внаслідок політичних або економічних криз знаходяться на межі втрати власної суб'єктності, вимушені шукати шляхи розвитку в умовах постійних загроз з боку агресивного сусіда, жорсткої конкуренції з боку регіональних лідерів економіки.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 93 найменувань, 12 таблиць, 12 рисунків. Загальний обсяг роботи – 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КРАЇНИ

1.1. Економічна сутність та проблеми розвитку міжнародної конкурентоспроможності країни

Формування системи світової торгівлі і відповідні зміни виробничих та торгівельних відносин передбачають широкий доступ іноземних товарів на внутрішній ринок, неможливість застосування адміністративних чи економічних заходів по створенню неринкових переваг для вітчизняних товаровиробників, оскільки неминуче слідує відповідна реакція з боку інших країн.

Прикладом успішного розвитку в умовах світової конкуренції є країни "Великої сімки", що тримають лідерські позиції у всіх сферах економічного життя. Сумарно маючи близько 12% населення планети вони обіймають 60-70% світового ВВП. Саме вони виконують вирішальну функцію в МВФ, Світовому банку, СОТ і ОЕСО і, фактично, є епіцентром глобалізаційних процесів, ядром світової економіки. До групи лідерів вдалося долучитися деяким країнам, що активно розвиваються, плідно співпрацюють, утворивши світову «двадцятку».

Серед цієї групи країн високою міжнародною конкурентоспроможністю вирізняється Республіка Корея (РК), що успішно використовує переваги міжнародного поділу праці, національні фактори виробництва, стратегічне значення успішного розвитку країни для перспектив світової безпеки та відповідну підтримку провідних економік світу, зокрема, США та Японії.

Таким чином, ліберальна модель економіки формує достатньо жорсткі правила гри: або конкуренція, або вимушене банкрутство країн, які не реформують економіку, не впроваджують нових технологій, не займаються науковими дослідженнями та підготовкою професійних кадрів.

Зазвичай терміном «конкуренція» (від латинської «concurrentia») характеризують змагання, суперництво. Стосовно міжнародної конкуренції - це змагання між суб'єктами економіки за ефективне використання ресурсів заради досягнення результату діяльності [1].

Конкуренція – це базова одиниця всієї системи ринкового господарства. В розробку теоретичних засад конкуренції значний внесок зроблено дослідженнями А. Сміта, М. Портера, Й. Шумпетера, Д. Сакса. Засновник класичного напрямку сучасної економічної теорії і видатний дослідник ринкової економіки А. Сміт вважав конкуренцію «невидимою рукою», що змушує підприємців вести бізнес раціонально [2].

Згідно концепції М. Портера [3] конкуренція формується за рахунок конкурентних переваг, що досягаються завдяки впровадженню нових технологій та інновацій. Й. Шумпетер [4] наголошував на ролі нововведень як рушійної сили радикальних змін у соціально-економічному просторі, що формують новий тип конкуренції.

Завдяки зусиллям основоположників теоретично доведено, що конкуренція в ринковій економіці виконує наступні функції: регулюючу – регулює діяльність економічних суб'єктів, шляхом формування ряду можливостей та обмежень для їх функціонування на тому або іншому ринку; алокаційну – виступає гарантом дотримання критерію «максимальної віддачі» та ефективного використання суб'єктами ринку ресурсів та благ; адаптаційну (стимулюючу) – змушує агентів ринку до постійного розвитку та інновацій; інтеграційну – змушує агентів ринку до взаємодії; контролюючу – змушує суб'єктів ринку дотримуватися єдиних правил і норм конкурентної поведінки.

Дослідженню «конкурентної позиції», як фундаментального поняття маркетингу, приділили увагу провідні вчені, зокрема Ф. Котлер [5]. Конкурентна позиція утворюється із сукупності позицій, які фірма займає і відстоює в конкурентному середовищі і характеризує становище компанії відношенню до суб'єктів конкурентного оточення.

У процесі ділової конкуренції кожна фірма займає, відстоює, зміцнює свої конкурентні позиції щодо споживачів, постачальників, найнятих працівників, конкурентів і ін. Досягнення сторонами конкурентних позицій вказує на те, чого домоглися учасники ринку самі, взаємодіючи з конкурентами, і чого вони не дозволили або дозволили домогтися суперникам, роблячи власні конкурентні дії. Інтенсивний розвиток міжнародних економічних відносин та посилення конкуренції вимагають від кожної країни посилювати конкурентні позиції національної економіки.

Від терміну «конкуренція» походить термін «конкурентоспроможність». Незважаючи на той факт, що засади розвитку теорії конкурентоспроможності було закладено ще наприкінці XVIII –початку XIX століття, економічна категорія «конкурентоспроможність» стала предметом активних наукових дискусій лише наприкінці XX століття., коли у 1970-х роках термін конкурентоспроможність стали використовувати в ролі об'єктивного критерію для оцінки успішності виконання економічних, управлінських та соціальних функцій.

Таким чином, дефініція «конкурентоспроможності» вийшла за межі економічних відносин, відображаючи також «результативність» складових суспільного життя. Конкурентоспроможність є визначальною ринковою категорією, що демонструє одну з важливіших рис ринку – його конкурентність [6, с. 35].

Аналіз наукових досліджень показує різні трактування терміну «конкурентоспроможність» і можна стверджувати, що універсального поняття конкурентоспроможності не може бути, оскільки його необхідно інтерпретувати стосовно об'єкту дослідження в якості якого може бути товар, послуга, компанія, галузь, регіон, країна. Відповідно стосовно конкретного об'єкту поняття конкурентоспроможності відображає зміст і специфіку діяльності. Поняття конкурентоспроможність стосовно любого суб'єкту означає здатність даного суб'єкта (потенційну і реальну) витримати конкуренцію [7].

Основним чинником відмінності у визначенні терміну «конкурентоспроможність» в економічній літературі є вибір предмета дослідження, а саме суб'єктів конкуренції (підприємства, галузі, регіони, національна економіка, держава) і об'єктів конкуренції (попит, ринок, фактори виробництва), а також масштабів діяльності (товарні ринки, галузеві ринки, регіональні ринки, міжрегіональні ринки, світові ринки).

Виділяють кілька видів конкурентоспроможності: товарний; мікрорівень; мезорівень; макрорівень (табл. 1.1). Як показує таблиця, конкурентоспроможність полягає в здатності конкурувати, а конкурентні переваги - це якісні особливості, здібності, що дозволяють бути конкурентоспроможним.

Таблиця 1.1- Ієрархія понять конкурентоспроможності

Рівень ієрархії	Поняття конкурентоспроможності
Конкурентоспроможність країни	Здатність країни виробляти товари і послуги, що відповідають вимогам світових ринків, і створювати умови нарощування державних ресурсів зі швидкістю, що дозволяє забезпечувати стійкі темпи зростання ВВП і якість життя населення
Конкурентоспроможність регіону	Здатність регіону виробляти товари і послуги, що відповідають вимогам внутрішніх і світових ринків, створювати умови нарощування регіональних ресурсів (інноваційні, інтелектуальні, інвестиційні) для забезпечення зростання потенціалу конкурентоспроможності суб'єктів господарювання
Конкурентоспроможність галузі	Здатність галузі виробляти товари і послуги, що відповідають вимогам світових і внутрішніх ринків, і створювати умови зростання конкурентоспроможності підприємств галузі
Конкурентоспроможність організації	Здатність досягати власних цілей в умовах протидії конкурентів та задовольняти потреби споживачів шляхом виробництва і пропозиції ринку товарів, що перевершують конкурентів; використовувати виробничі та управлінські ресурси для розвитку і розширення ринків збуту, збільшення ринкової вартості компанії

Джерело: складено автором на основі [7]

Відповідно до представленого аналізу визначень поняття «конкурентоспроможність» існують наступні ознаки, що розкривають сутність даної категорії:

- конкурентоспроможність має властивості універсальності і поширюється на суб'єкти ринкових відносин (підприємство, галузь, країну в цілому) та на об'єкти (товар, послугу);

- конкурентоспроможність має багаторівність (мікро-, мезо- і макрорівень), на кожному з яких використовується свій набір характеристик для визначення конкурентоспроможності);

- конкурентоспроможність об'єктів і суб'єктів господарювання знаходиться в динамічному і нестійкому стані в зв'язку з мінливим конкурентним середовищем;

- конкурентоспроможність є величиною відносною, при якій базою для порівняння виступають аналогічні показники конкурентів;

- конкурентоспроможність підприємства проявляється на ринку збуту його продукції.

Стосовно конкурентоспроможності національної економіки (часто ще вживають термін «міжнародна конкурентоспроможність економіки»), то це досить складне, багаторівневе поняття, яке не має єдиного загальновизнаного визначення не тільки у вітчизняній, а й у зарубіжній науці.

Зокрема, під національною конкурентоспроможністю розглядають здатність економіки певної держави конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, продуктивності виробництва, що забезпечують високий і постійно зростаючий рівень життя населення.

З іншого боку, національна конкурентоспроможність країни визначається як концентроване вираження економічних, науково-технічних, виробничих, організаційно-управлінських, маркетингових та інших можливостей, що реалізуються в товарах і послугах, успішно протистоять конкуруючим із ними закордонним товарам і послугам як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Поняття «конкурентоспроможність економіки» було введено в М. Портером в 1990 р. в його монографії [9] в якій він визначав, що конкурентоспроможність країни визначається як «...продуктивність використання ресурсів, що виражається у вартості віддачі від одиниці праці або капіталу: ...продуктивність – головна визначальна риса рівня життя в країні, оскільки в ній – основне джерело доходу на душу населення».

Всесвітній економічний форум під національною конкурентоспроможністю визначає здатність підтримувати в країні стабільні темпи економічного зростання в середньостроковому періоді, що дає можливість забезпечувати високий рівень добробуту нації [10].

Вітчизняні вчені також присвятили велику увагу проблематиці розвитку національної конкурентоспроможності. В. Геєць [11] дослідив її вплив на соціально-економічне становище держави та розробив напрями поліпшення конкурентоспроможності України.

О. Гавриш та Л. Пронкіна [6] акцентували увагу на механізмі формування державою конкурентної політики. Д. Лук'яненко [12], Л. Антонюк [13], , Л. Руденко-Сударєва [14, 15], Л. Федулова [16] досліджують міжнародну конкурентоспроможність в умовах глобалізації та аналізують стратегії підвищення національної конкурентоспроможності України. О. Павловська [17], Л. Піддубна [18] зосереджуються на інноваційних аспектах конкурентоспроможності, підкреслюючи роль інноваційного напрямку розвитку суб'єкта економіки, що дозволяє йому перемагати в конкурентній боротьбі.

Р. Жовновач досліджує конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів як важливу інтегральну характеристику їх економічної діяльності завдяки здатності випереджати інших за рахунок своїх переваг в досягненні поставлених цілей [19].

Характеризуючи конкурентоспроможність національної економіки як «здатність країни займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку Л. Антонюк [13, с. 7] відмічає необхідність:

- створення потужного економічного потенціалу, здатного забезпечити зростання економіки на інноваційній основі;
- формування розвинутої системі ринкових інститутів;
- наявності значного інтелектуального капіталу та інвестиційних ресурсів;
- гнучкого реагування на зміни світової кон'юнктури завдяки диверсифікації виробництва;
- готовності максимально відстоювати реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих стандартів життя населення».

Я. Базилюк вважає конкурентоспроможність національної економіки економічною категорією, яка характеризує стан суспільних відносин у державі що забезпечують умови стабільного підвищення ефективності національного виробництва відповідно до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг. Я. Базилюк наголошує: конкурентоспроможність національної економіки — економічна категорія ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг та досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів [20, с. 6]. За П. Пуцентейлом конкурентоспроможність - це позиції країни або підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках, що зумовлені економічними, соціальними та політичними чинниками [21, с. 33].

В. Липов акцентує увагу на впливі суб'єктів господарювання на національну конкурентоспроможність, наголошуючи, що «у сучасному світі конкуренція мікроекономічних суб'єктів перетворюється на інструмент глобальної конкуренції держав...» [22, с. 22]. Узагальнюючи розглянуті тлумачення терміну національна конкурентоспроможність, спробуємо запропонувати максимально лаконічне визначення цього поняття як здатність національних виробників та підприємств сервісу за рахунок впровадження інноваційних технологій бути активними гравцями міжнародних ринків та забезпечувати стійке зростання добробуту населення.

Конкурентоспроможність формується на різних рівнях, але первинним є підприємство (організація), де в процесі виробництва товарів і послуг закладаються основи їхньої якості як головного, визначального фактору. На мікрорівні розрізняють також конкурентоспроможність продукції та тісно пов'язану з нею конкурентоспроможність виробника [7].

Конкурентоспроможність продукції відображає її здатність більш повно відповідати запитам покупців порівняно з аналогічними товарами, представленими на ринку. Вона визначається конкурентними перевагами: з одного боку якістю товару (продукції), його технічним рівнем, з іншого боку, цінами, встановленими продавцями товарів. Конкурентоспроможність товару — відносна інтегральна характеристика, що відображає його відмінність від товарів конкурентів і визначає його привабливість з погляду споживачів.

Конкурентоспроможність товару визначає конкурентоспроможність підприємства, водночас будучи незалежною від останньої та являючи собою її прояв [12, с. 120]. З іншого боку, диференціація товару передбачає, що кожне підприємство має деяку монопольну владу над товаром власного виробництва: може підвищувати або знижувати ціну на нього незалежно від конкурентів. Цей вплив обмежується наявністю виробників аналогічних товарів та свободою вступу до ринку даної продукції. Як показали дослідження, в сучасних умовах головною умовою конкурентоспроможності продукції виступає її якість.

Саме якість товарів і послуг формує конкурентні переваги підприємства, які, в свою чергу, є концентрованим проявом переваги над конкурентами в економічній, технічній, організаційній сферах діяльності, яку можна виміряти економічними показниками (ринкова частка, обсяги реалізації та відповідні доходи, прибуток, рентабельність, продуктивність праці). Доцільно звернути увагу, що для виготовлення конкурентоспроможної продукції необхідно точно прогнозувати потреби потенційного споживача в даному товарі. З іншого боку прогнозовані обсяги реалізації залежать від ціни товару, оскільки для покупця велике значення має величина витрат, необхідних для задоволення відповідних потреб.

Конкурентоспроможність товарів і послуг у ринковій економіці залежить від багатьох чинників, зокрема, таких як ціна, можливість збуту, реклама, якість товару і його сервісне обслуговування. Питома вага кожного фактору визначається конкурентними умовами ринку, які постійно змінюються.

Так, у 60-х роках ХХ ст. визначальним фактором була низька ціна товарів; у 70-х, поряд з низькою ціною, усе більшого значення набувала якість товарів; у 80-х роках домінували висока якість, низька ціна, широка номенклатура виробів, здатність швидко виконати замовлення споживача; у 90-х особлива увага приділялась здатності виробляти наукомістку високотехнологічну продукцію, що характеризувала рівень інноваційного розвитку.

Відповідно, основні фактори, що визначають конкурентоспроможність виробництва - це наявність економічного потенціалу, управління якістю, обсяги НДДКР, інноваційний рівень виробництва, нормативно-правове забезпечення на стадіях розробки, виробництва і реалізації продукції, ступень втручання держави у формування сприятливого конкурентного середовища, наявність внутрішнього й особливо зовнішнього попиту на продукцію, досвіду і кваліфікації промислово-виробничого персоналу.

За відсутності збуту продукції виробник не може бути конкурентоспроможним, скорочення обсягів реалізації погіршує фінансово-економічні показники: доходу, прибутку, рентабельності, ліквідності та ін.

В той же час конкурентоспроможність продукції не є достатньою умовою конкурентоспроможності підприємства адже продукція може бути конкурентоспроможною за умов демпінгування, коли ціни не компенсують витрати на виробництво і збут.

Хоча з точки зору споживача продукція є конкурентоспроможною, внаслідок зниження фінансових результатів і ефективності використання ресурсів виробник може втратити конкурентоспроможність.

Таким чином, відмінності категорій конкурентоспроможності виробника та продукції зводяться до наступного:

- конкурентоспроможність продукції оцінюється в тимчасовому інтервалі, який відповідає життєвому циклу товару, в той час як конкурентоспроможність виробника оцінюється на більш тривалому проміжку часу, а саме періоді функціонування підприємства;

- конкурентоспроможність продукції розглядається стосовно кожного з її найменувань, конкурентоспроможність підприємства охоплює зміни всієї номенклатури продукції, що випускається.

Незважаючи на велику кількість фундаментальних досліджень конкурентоспроможності національних економік, як стосовно чинників забезпечення конкурентних переваг країни на міжнародному ринку так і стосовно шляхів вирішення проблем існує потреба в подальшому науковому пошуку напрямків розвитку суб'єктів економіки як на макро- так і на мікрорівні в напрямку підвищення конкурентоспроможності.

Аналізуючи конкурентоспроможність, необхідно враховувати тип національного господарства, а також характер економічної моделі країни [12, с. 119], що характеризує стан суспільних відносин у державі щодо забезпечення інклюзивного доступу для всіх учасників ринку. За визначенням Європейської комісії ООН, для досягнення високого рівня конкурентоспроможності необхідно виконання наступних умов:

- експортери зберігають і збільшують свою долю на зовнішніх ринках;
- на продукцію з високою доданою вартістю і сучасні технології припадає постійно зростаюча частка експорту;
- зростає середня питома вартість експорту країни.

Цей висновок підтверджує і Н. Тарнавська, яка на прикладі української економіки доводить, що низький рівень конкурентоспроможності визначається, перш за все, інерційністю розвитку нашої держави та її неспроможністю виділити пріоритети при побудові інформаційного суспільства, яке поступово набирає обертів у багатьох країнах світу [23, с. 313].

Узагальнюючи розглянуті тлумачення терміну національна конкурентоспроможність, спробуємо запропонувати максимально лаконічне визначення цього поняття як здатність національних виробників та підприємств сервісу за рахунок впровадження інноваційних технологій бути активними гравцями міжнародних ринків та забезпечувати стійке зростання добробуту населення.

Рівень конкурентоспроможності національних економік характеризується високоавторитетними міжнародними центрами на основі аналізу великої кількості чинників. В той же час, на практиці конкурують не країни, а окремі виробники продукції. Таким чином, економічний успіх та конкурентоспроможність держави визначається конкурентоспроможними компаніями або галузями виробництва. Як правило саме наявність в країні декількох конкурентоспроможних галузей визначає конкурентоспроможність країни у світовій економіці.

Визначальна роль держави в підвищенні національної конкурентоспроможності на основі здатності компаній успішно конкурувати на міжнародних ринках проявляється в ефективності промислової політики держави, сприянні притоку інвестицій, ліберальній системі оподаткування, протекціоністській політиці з підтримки ефективних компаній та передових галузей.

З іншого боку, М. Портер [3, с. 17]. попереджає, що фірми приречені на невдачу, якщо вони не будуватимуть свою стратегію на вдосконаленні й відновленні технологій, на готовності конкурувати, на реальному розумінні свого "національного середовища" і шляхів його поліпшення.

М. Портер стверджує, що успіх у міжнародній конкуренції визначають не стільки самі фактори (виробництва), скільки те, де і наскільки продуктивно вони використовуються, наскільки фірма здатна утриматися в конкурентному просторі, у першу чергу, завдяки ефективному використанню конкурентних переваг.

1.2. Чинники впливу на міжнародну конкурентоспроможність країни

Як показано вище, конкурентоспроможність є комплексною категорією, що формується під впливом цілої низки факторів, вплив яких може підвищувати та зменшувати її загальний рівень, виявляти сильні й слабкі сторони діяльності як суб'єкта, так і конкурентів. Л. Антонюк вважає, що «...конкурентоспроможність є проявом системи багатьох факторів, які створюють різні конкурентні переваги в залежності від конкурентного середовища» [13].

На сукупності факторів національної конкурентоспроможності акцентують увагу Експерти Всесвітнього економічного форуму, які розглядають конкурентоспроможність, як «сукупність інститутів, політик і факторів, що визначають рівень продуктивності країни...».

Тому досліджуючи міжнародну конкурентоспроможність необхідно чітко визначити і класифікувати всю сукупність факторів, що впливають на досліджувану категорію. Аналіз теоретичних досліджень показує певні розбіжності у визначенні переліку факторів впливу на конкурентоспроможність та шляхи досягнення конкурентних переваг. Якщо конкурентоспроможність суб'єктів (від підприємства до держави) традиційно визначалась головною мірою такими чинниками, як наявність природних ресурсів, трудових ресурсів та капіталу, то технічний прогрес, неоіндустріалізація і сучасні процеси глобалізації зумовили появу нових факторів конкурентоспроможності, таких як технологічне лідерство, цифровізація урядування та соціальних функцій держави і т.ін.

Загальноприйнятним як у вітчизняній, так і у зарубіжній літературі є поділ факторів конкурентоспроможності суб'єктів господарювання на фактори зовнішнього та фактори внутрішнього середовища. Зокрема такої думки дотримується І.З. Должанський [24, с. 47].

В свою чергу фактори зовнішнього середовища можна поділити на три групи: світові економічні, макроекономічні та галузеві. До світових економічних чинників належать кон'юнктура світових ринків, міжнародний поділ праці, динаміка валютних курсів, міжнародні угоди у сфері зовнішньої торгівлі.

До макроекономічних факторів, що характеризують зовнішнє середовище, відносять нормативно-правове регулювання ринку, митну та фіскальну політику держави, участь держави в торгівельних об'єднаннях, коливання валютного курсу, довгострокові програми розвитку галузей економіки, рівень доходів населення, рівень розвитку інфраструктури, рівень ринкової конкуренції, попит на продукцію, репутацію країни на міжнародному ринку.

До внутрішніх факторів відносять: ефективність менеджменту підприємств, організаційно-виробничої структури, професійно-кваліфікаційний рівень управлінського персоналу; систему технологічного обладнання; джерела постачання та збуту продукції; рівень фінансової підтримки; інноваційну політику, виробничі потужності та виробничий потенціал; доступ до якісних і дешевих ресурсів. Важливою умовою досягнення успіху підприємства є орієнтація на ті сфери діяльності, де є необхідні навички та ресурси для успішного розвитку конкурентних переваг і, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності [25].

Е.Л. Смольянова та В.Б. Малицька [26] стосовно конкурентоспроможності підприємства розглядають фактори мегарівня, макрорівня та мікрорівня. О.Є. Россіхіна вважає за доцільне виділити на техніко-економічні, комерційні та нормативно-правові [27, с. 185]. О.Г. Янковий пропонує звести всю сукупність факторів до таких груп: техніко-технологічні, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, соціально-психологічні, природно-географічні і транспортні, екологічні, галузеві та ринкові [28, с. 38 – 39].

Якщо вважати головною вимогою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства відповідність результатів діяльності вимогам міжнародних ринків, то слід аналізувати конкретні чинники конкурентної переваги підприємства на міжнародному ринку. Серед істотних характеристик, за якими визначається міжнародна конкурентоспроможність виділимо наступні:

- ефективне використання ресурсів з точки зору міжнародного поділу праці;
- здатність виробляти продукцію, що здатна задовольнити міжнародні потреби в умовах вільної конкуренції;

- високий науково-технічний рівень розвитку та використання сучасних технологій;

- динамічний розвиток підприємства та його інтеграція в міжнародні ланцюги постачань.

Конкурентні переваги також створюються шляхом використання сприятливих природних ресурсів, дешевої робочої сили, сприятливих географічних факторів, шляхом зловживання антимонопольним правом та використанням шпарин в антимонопольному законодавстві.

Якщо проаналізувати зміст поняття конкурентоспроможність країни, то можна відмітити, що його суть відображають через вплив тих чи інших факторів. Так, Я.М. Росс визначає конкурентоспроможність економіки через «додану вартість, яку привносить у товар НДДКР» [29]. М.І. Синюченко наголошує на створенні правових, інфраструктурних, наукових, фінансових та інших інституційних умов, які дають змогу економіці розвиватися динамічно, використовуючи інноваційні технології на всіх рівнях, і на цьому фундаменті створювати умови для збільшення добробуту громадян країни та підвищення соціально-економічної результативності, яка виявляється у високому суспільному ефекті» [30].

М. Портер у роботі [31] пропонує розділити всю множину факторів конкурентоспроможності національної економіки на основі «...двох важливих принципів різниці факторів. Перший – поділ факторів на основні та розвинені. Основні фактори – це такі, як природні ресурси, кліматичні умови, географічне положення країни, некваліфікована та напівкваліфікована робоча сила і дебетний капітал. До розвинених факторів належать сучасна інфраструктура обміну інформацією на цифровій основі, висококваліфіковані кадри...і дослідницькі відділи університетів, які займаються складними дисциплінами....

Основні фактори країна отримує як дар, або ж їх створення потребує порівняно невеликих приватних та державних капіталовкладень... не так розповсюджені, як основні фактори, бо для їх розвитку необхідні значні і здебільшого тривалі вкладення і людських ресурсів, і капіталу....

Другий важливий принцип поділу факторів – за ступенем спеціалізації. Загальні фактори - їх можливо застосувати у широкому спектрі галузей. Спеціалізовані фактори - ... застосовуються у обмеженому числі галузей або навіть у одній...» [31].

В. Лагутін [32] наголошує на сукупності притаманних конкретній національній економіці факторів, здатних забезпечити пропозицію товарів і послуг, що виготовлені за умов застосування новітніх технологій, вільного, справедливого ринку та зростаючих доходів населення.

Аналізуючи конкурентоспроможність слід враховувати характер економічної моделі країни, економічні, науково-технічні, виробничі, управлінські, та інші можливості, що реалізовані у товарах і послугах, здатних конкурувати із закордонним виробникам, що є прийнятним для міжнародної торгівлі за співвідношенням: ціна — якість.

Конкурентоспроможність економіки — це концентроване вираження економічних, науково технічних, виробничих, управлінських, маркетингових та інших можливостей, реалізованих у товарах і послугах, що успішно протистоять конкуруючим з ними закордонним товарам і послугам як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Кирчата І.М. та Поясник Г.В. приходять до висновку, що «основними складовими конкурентоспроможності є: якість національних ресурсів, ефективність їх використання та положення країни в системі світогосподарських зв'язків» [33].

У свою чергу, Г. Колодко до факторів конкурентоспроможності національної економіки відносить: людський капітал, фінансовий та реальний капітал, розвинені інститути, розмір ринків, якість політики та геополітичне положення країни [34].

Петрович П., Антевські М. та Весік Д. вважають, що рівень та якість міжнародної конкурентоспроможності національної економіки визначається її загальним економічним та соціальним станом, на який впливають чотири групи факторів: системні, маркетингові, зовнішні та внутрішні.

Системні фактори визначають загальні рамки для підприємницької діяльності і включають політичну, правову та економічну систему країни та їх стабільність. Маркетингові фактори лежать у основі підвищення конкурентоспроможності підприємств та можуть істотно вплинути на напрямок та особливості їх розвитку. Зовнішні фактори мають особливе значення для розвитку конкуренції у відкритій економіці та включають звичаї та правила міжнародної торгівлі, міжнародної кооперації, умови двосторонніх та багатосторонніх торговельних угод та ін. Внутрішні фактори відображають можливості підприємств, характеризують місце їх створення та розвитку [35].

Сіваченко І.Ю., Козак Ю.Г., Єхануров Ю.І. відносять до факторів конкурентоспроможності національної економіки політико-правові, економічні, соціокультурні, ресурсні та інфраструктурні, які в свою чергу включають якість державної економічної політики, менеджмент, стійкість і динамічність внутрішньої економіки, особливості внутрішньої конкуренції, ефекти інтернаціоналізації, глобалізації, особливості зовнішньої конкуренції [36].

Жаліло Я.А. визначає такі основні фактори конкурентоспроможності національної економіки, як:

- ефективна координація та співпраця між транснаціональними корпораціями та країнами, в яких здійснюється їхня діяльність;
- орієнтація державної політики на консолідацію суб'єктів економічних відносин у межах країни, а також стимулювання виходу корпорацій на світову арену;
- моніторинг та визначення урядом критичної межі, за якою збільшення прибутковості окремих суб'єктів всередині країни починає погіршувати умови роботи інших;
- відстеження з боку урядів та передбачення загроз, які виникають внаслідок підвищення відкритості економіко-правового середовища;
- посилення уваги до механізмів інноваційно-промислової політики, покликаних забезпечувати конкурентоспроможність у стратегічній перспективі;
- поширення політики сприяння розвитку «людського капіталу» [37].

О. Павловська [17, с. 9] визнає, що національна економіка є конкурентоспроможною, якщо формує:

- стійке підвищення стандартів життя населення на основі сталого зростання продуктивності праці;
- досягнення національними виробниками таких позицій у світовій економіці, за яких їх товари та послуги успішно реалізуються на міжнародних ринках;
- ефективне використання ресурсів, акумульованих на міжнародних інвестиційних ринках;
- інноваційну спрямованість, що базується на сучасній інформаційній основі;
- сталий соціально-економічний розвиток зі здатністю запобігати та протистояти кризам, нейтралізувати їх негативні наслідки.

С.М. Росс виділяє наступні основні умови формування (фактори) конкурентоспроможності національної економіки: «...фактори формування інтелектуального продукту і розвитку інноваційної діяльності; фактори мотивації ефективної виробничо-економічної діяльності; фактори інвестиційної політики, які забезпечують становлення високопродуктивної економіки; фактори створення і удосконалення ефективних товарних зразків; фактори формування конкурентоспроможних кластерів виробництва; фактори формування ефективної інфраструктури комунікацій та транспорту» [29].

За результатом аналізу наведених публікацій слід зробити висновок, що національна конкурентоспроможність залежить від ряду факторів, серед яких слід виділити системні, техніко-технологічні, інноваційно-інвестиційні, освітньо-наукові, що загалом визначають якість державного управління та здатність країни постійно розвиватися і виробляти інновації, адже удосконалення і оновлення виробництва - безперервний процес, який повинен стимулюватися державою.

О. Паламарчук акцентує увагу на визначальній ролі якості державного управління, коли зауважує, що конкуренція країни – це конкуренція законодавств,

адміністративних процедур, податкової системи, а також грошових, фінансових, торгових, правових, освітніх, соціальних, екологічних та судових систем [38].

В сучасних умовах конкретні заходи країн з економічної політики по підвищенню конкурентоспроможності реалізуються в напрямках:

- пріоритетного розвитку високотехнологічного виробництва, зростання обсягів інтелектуально-ємних послуг, переходу організацій на зовнішній і внутрішній ринок з конкурентними товарами з високим відсотком доданої вартості.
- створення пільгових умов для розвитку галузей, що здатні запропонувати міжнародній спільноті товари або послуги, які створені із застосуванням найбільш ефективних інновацій, розроблених з використанням найсучаснішої, досконалої, складної техніки високої споживчої якості.
- усунення бар'єрів для розвитку бізнесу і приватних інвестицій, залучення прямих іноземних інвестицій та інвесторів, що пропонують розміщення високотехнологічних виробництв, захист прав інвесторів та вкладників;
- реалізацію держаних програм з вдосконалення системи освіти та підготовки кадрів, створення основи майбутньої конкурентоспроможності за рахунок інвестування в людський капітал.

В кінцевому рахунку конкурентоспроможність країни визначається її здатністю пристосуватися до змін у світовому попиті та структурі виробництва. Для цього необхідно, щоб у країні існували економічні механізми, які відповідають за створення необхідних факторів виробництва, сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату та просування вітчизняних виробників на світові ринки.

Відповідно до теорії стадій розвитку за Індексом глобальної конкурентоспроможності, виділяється 3 стадії зростання в країнах, що розвиваються:

- факторно-орієнтована економіка;
- економіка, орієнтована на ефективність;
- інноваційна економіка.

На першій стадії конкурентоспроможність держави забезпечується факторами виробництва, у більшості випадків природними ресурсами та дешевою

робочою силою. На другій стадії високий рівень конкурентоспроможності досягається за рахунок підвищення ефективності виробництва. Найвища, третя стадія, вимагає впровадження у виробництво складних процесів та інновацій.

Інновації завжди є важливими для розвитку економіки країни та всього світу і вважаються головним чинником конкурентоспроможності в епоху 4-ї промислової революції. Тісний зв'язок конкурентоспроможності із інноваційністю економік ілюструє рис. 1.1.

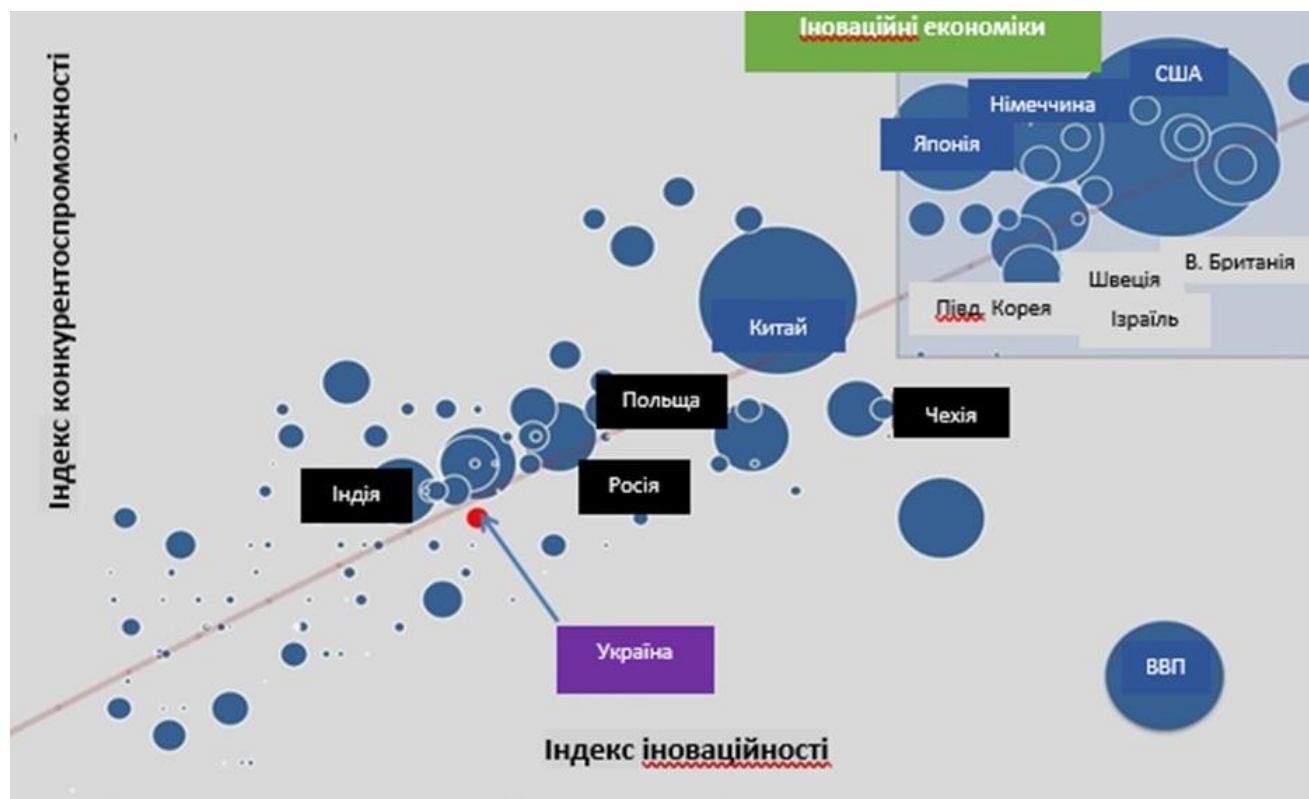

Рисунок 1.1 – Вплив інноваційності на конкурентоспроможність національних економік

Природньо, що країни, які знаходяться на високому рівні науково-технологічного розвитку входять в число держав з найбільш стабільною економікою. Ті країни, що безвідповідально ставляться до нововведень та інновацій значно відстають від високорозвинених країн світу. Статистичні дані свідчать, що держави, які є лідерами науково-технічного розвитку входять до групи економічно розвинених країн. Це такі країни, як США, Німеччина, Японія, Франція, Велика Британія, Італія та Канада, так звана «велика сімка», а також Південна Корея, КНР, ОАЕ та деякі інші.

Розгляд чинників конкурентоспроможності приводить до висновку, що важливою особливістю теорії конкурентоспроможності є перманентна зміна уявлення про основні фактори які впливають на її рівень і які умовно можна поділити на екзогенні та ендогенні чинники. На різних етапах розвитку вони формують середовище функціонування та зростання як національного господарства в цілому, так і окремих його елементів.

1.3. Методи та системи оцінювання міжнародної конкурентоспроможності

Об'єктивна оцінка міжнародної конкурентоспроможності є важливим завданням як урядів країн, так і суб'єктів господарювання, в першу чергу тих, що здійснюють зовнішньо-економічну діяльність. З цією метою можливо застосовувати різноманітні методи, серед яких найбільшу довіру світової економіки завоювали дві основні методики проведення рейтингів конкурентоспроможності країн — Гарвардсько-Давосської та Лозаннської шкіл. Світ розглядає їх як ефективний інструмент моніторингу та коригування політики країн в напрямку забезпечення сталого розвитку.

Як показано вище, конкурентоспроможність є складним, комплексним та багатоплановим поняттям. Інтегральний показник рівня конкурентоспроможності країни повинен враховувати такі чинники, як: наявність природних ресурсів, якість державних і суспільних установ, інфраструктуру, макроекономічну стабільність та інвестиційну привабливість, ефективність товарного ринку та ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, оснащеність новими технологіями та цифровізація державних функцій, рівень розвитку бізнесу та інновацій.

Наведеним вимогам відповідають Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index або ГІК) від Всесвітнього економічного форуму (WEF) та рейтинг глобальної конкурентоспроможності за версією Інституту розвитку менеджменту (IMD), що є міжнародними узагальнюючими показниками конкурентоспроможності національних економік.

ГК був заснований у 2004 році в рамках Всесвітнього економічного форуму і розраховується на основі поєднання статистичних даних з результатами опитування керівників підприємств. Він дозволяє оцінити здатність країн забезпечувати високий рівень добробуту населення та їх здатність підтримувати ринкові відносини на належному рівні [39].

Звіти Всесвітнього економічного форуму із рівня конкурентоспроможності є орієнтиром для керівництва країн виявити проблеми національних економік, отримати незалежну оцінку ефективності економічної політики та інституційних перетворень.

Типовими проблемами країн, що розвиваються, і які гальмують їх соціально-економічний розвиток, є: неефективне функціонування державних інститутів (екстрактивні економічні та політичні інститути, відсутність верховенства права та незахищеності права власності, значний рівень корупції); відсутність ефективного фінансового ринку (відсутність довіри до банків, проблеми з кредитуванням економіки та нерозвиненість фондових бірж); відсутність макроекономічної стабільності (низький кредитний рейтинг країн та високі темпи інфляції); неефективна система охорони здоров'я (незначні доходи на душу населення та нерозвиненість інфраструктури охорони здоров'я скорочують тривалість здорового життя та в цілому погіршують якість життя).

Експерти ВЕФ розглядають конкурентоспроможність як сукупність установ, політики й чинників, які визначають ступінь продуктивності господарства, що впливає на рівень процвітання, якого може досягти країна.

Головним засобом узагальненої оцінки конкурентоспроможності держав є Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який щорічно розраховується Всесвітнім економічним форумом для 140 економік, щоб оцінити конкурентоспроможність та чинники їхньої продуктивності та розвитку [40].

Цей індекс аналізує конкурентоспроможність у 12 сферах (інститути, інфраструктура, макроекономіка, здоров'я та початкова освіта, вища освіта та навчання, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, розвиток

фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, бізнес-динаміка й інновації), які включають 114 показників, що узагальнюються в єдиний індекс, який відображає загальну конкурентоспроможність економіки країни [41, с. 95].

В останні роки провідні позиції в рейтингу серед 140 країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності займають Швейцарія, Сінгапур, США та Нідерланди.

Всесвітній економічний форум постійно вдосконалює методику розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності відповідно до змін та перетворень у макро- та мікроекономічних сферах у світі. Так, у 2018 році було змінено методику розрахунку індексу: залишилося 12 компонентів, але трохи змінилися їхні назви, зменшилася кількість показників зі 114 до 98, серед яких 64 – нові. Ці зміни в методиці обумовлені стрімким розвитком країн під впливом Четвертої індустріальної революції та динамічним розвитком цифрових технологій, які не враховувалися раніше [42].

Для підвищення національної конкурентоспроможності WEF пропонує країнам, що перебувають в подібному статусі, забезпечити ефективне функціонування державних та приватних інститутів та стабілізацію макроекономічного середовища з подальшим поліпшенням ефективності виробничих процесів та покращенням професійної підготовки кадрів [39].

Оцінки рівня конкурентоспроможності, виконані Інститутом розвитку менеджменту (IMD) в 2023 році охопили 64 країни із врахуванням 336 чинників, що згруповані до чотирьох категорій: «стан економіки», «ефективність уряду», «ефективність бізнесу», «стан інфраструктури» [43].

У свою чергу, кожен із цих факторів поділяється на 5 підфакторів, які підкреслюють кожен аспект аналізованих сфер. Загалом у рейтингу світової конкурентоспроможності 20 таких підфакторів, які містять 336 критеріїв, хоча кожен підфактор не обов'язково має однакову кількість критеріїв (наприклад, для оцінки освіти потрібно більше критеріїв, ніж для оцінки цін). Кожен підфактор, незалежно від кількості критеріїв, які він містить, має однакову вагу в загальній консолідації результатів, тобто 5% ($20 \times 5 = 100$).

Критеріями можуть бути жорстко вимірюваними (наприклад, ВВП), або м'якими (наприклад, наявність компетентних менеджерів). Жорсткі критерії мають вагу 2/3 у загальному рейтингу, тоді як дані опитування мають вагу 1/3. Загальний рейтинг світової конкурентоспроможності IMD визначається на основі агрегування результатів всіх 20 підфакторів.

На рис. 1.2 наведений фрагмент перших 30 економік від найбільш до найменш конкурентоспроможних. Оцінки, показані праворуч, насправді є індексами (від 0 до 100).

			Score	
01	Denmark		100.00	-
02	Ireland		99.71	↗ 9
03	Switzerland		99.13	↖ 1
04	Singapore		97.44	↖ 1
05	Netherlands		95.58	↗ 1
06	Taiwan, China		93.11	↗ 1
07	Hong Kong SAR		92.05	↖ 2
08	Sweden		91.86	↖ 4
09	USA		91.14	↗ 1
10	UAE		90.52	↗ 2
11	Finland		89.73	↖ 3
12	Qatar		89.72	↗ 6
13	Belgium		89.69	↗ 8
14	Norway		88.43	↖ 5
15	Canada		88.21	↖ 1
16	Iceland		86.74	-
17	Saudi Arabia		86.06	↗ 7
18	Czech Republic		83.48	↗ 8
19	Australia		83.02	-
20	Luxembourg		82.46	↖ 7
21	China		82.10	↖ 4
22	Germany		80.47	↖ 7
23	Israel		78.84	↗ 2
24	Austria		78.16	↖ 4
25	Bahrain		77.82	↗ 5
26	Estonia		76.84	↖ 4
27	Malaysia		75.75	↗ 5
28	Korea Rep.		75.71	↖ 1
29	United Kingdom		75.48	↖ 6
30	Thailand		74.54	↗ 3

Рисунок 1.2 - Рейтинги конкурентоспроможності IMD 2023 для 30 найбільш конкурентоспроможних країн світу [43]

Аналізуючи тенденція переміщень окремих країн в рейтингах IMD можна зауважити, що Данія залишається на вершині рейтингу, а Ірландія - на другому місці. Досягнення Ірландії зростали з роками. З найнижчої позиції (24 місце в 2011 році) він піднявся до 12 місця в 2020 році, досягнувши п'ятого (2000) і шостого (2017) місць.

Швейцарія опустилась на третє місце (з другого), а Сінгапур також опустився на одну позицію до четвертого місця. В той же час, Нідерланди піднялись з шостого на п'яте місце, і Тайвань, також піднявся із сьомого до шостого місця. На його місце із п'ятого опустився Гонконг, а Швеція опустилась з четвертого на восьме місце. США підвищилась до дев'ятого місця, а ОАЕ піднялися з 12-го до топ-10.

Постійно сильні показники Данії у верхній частині рейтингу базуються на її досягненнях у багатьох факторах конкурентоспроможності. Країна залишається першою за ефективністю бізнесу та за інфраструктурою, продуктивності та ефективності та практики управління. Дещо покращились позиції в кількох інших напрямках, включаючи національну економіку, зайнятість і соціальний захист, обсяги прямих інвестицій у відсоток від ВВП (21 місце), валове накопичення основного капіталу (14 місце) та інвестиції в телекомунікації (16 місце). Також є зростання по обсягам експорту (третє), стабільності обмінного курсу (13) і зростанню трудових ресурсів (24).

В той же час існують чинники, за якими Данія погіршила свої позиції. Зокрема, за фактором економічної ефективності, опустившись з 13-го на 15-е місце, за темпами зростання зайнятості (31 місце замість 26) і безробіття серед молоді (25 місце замість 18).

Головним чинником швидкого зростання рейтингу Ірландії є досягнення високих економічних показників (з сьомого на перше місце), ефективністю державного та корпоративного управління (з 11-го на 3-тє місце), обсягами міжнародних інвестицій (друге місце), бізнес-законодавство (третє), продуктивність і ефективність (третє).

Також Ірландія досягла значного зростання потоків прямих інвестицій за кордон, валового накопичення основного капіталу, займаючи перше та друге місця відповідно. Незважаючи на втрату другого місця в загальному рейтингу, Швейцарія залишається на першому місці за ефективністю уряду та інфраструктурою, посідає сьоме місце за ефективністю бізнесу (зниження з четвертого) і покращила показники національної економіки (18-те з 30-го). Країна також має високі рейтинги з міжнародних інвестицій, інституційної структури, освіти, охорони здоров'я та навколишнього середовища.

Цікаво також прослідити представлені на рис. 1.3 тенденції зміни Загального рейтингу конкурентоспроможності регіонів світу, як їх аналізують експерти IMD.

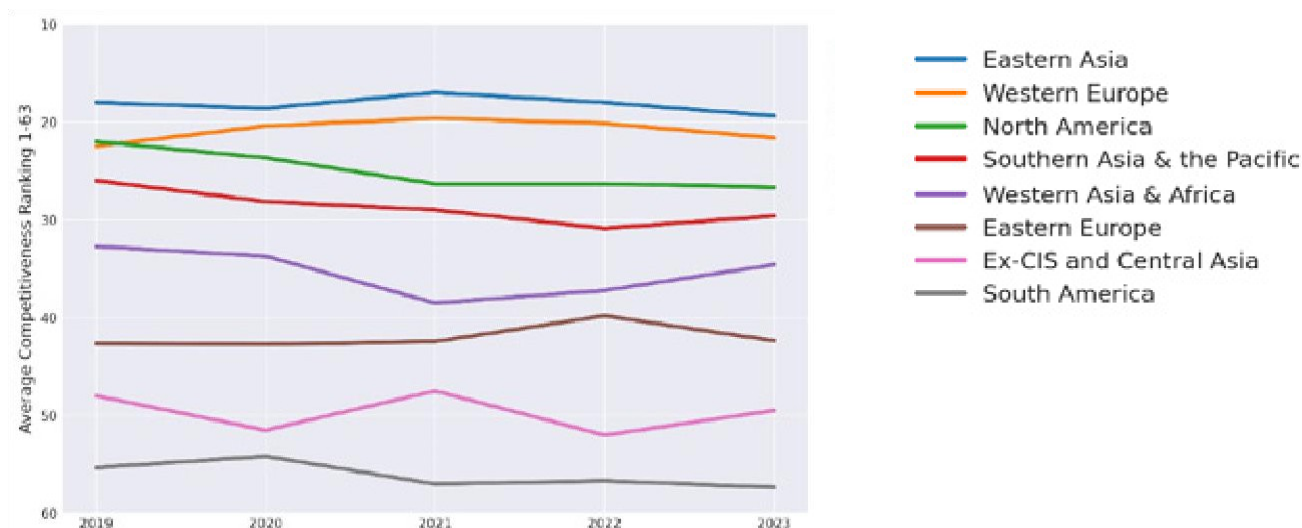

Рисунок 1.3 - Динаміка середні рейтингових оцінок регіонів світу в Загальному рейтингу конкурентоспроможності 2019-2023 [43]

Загалом вплив нестабільності у світовій економіці виявився мінімальним на конкурентоспроможність тих регіонів і країн, які мають стабільне власне виробництво енергії, надійні ланцюги поставок і сприятливий торговельний баланс. Такі країни, як Китай, Саудівська Аравія, Швейцарія та Тайвань змогли зберегти або покращити свій рівень добробуту.

В той же час, економіки, які значною мірою залежать від імпорту сировини та енергії, зазнали зниження конкурентоспроможності. Наприклад: Естонія, Латвія, Литва та Польща.

У 2023 році Східна Азія та Західна Європа є лідерами за показниками ефективності уряду, ефективності бізнесу та інфраструктури (рис. 1.4). Проте за фактором економічної ефективності Північна Америка займає вищі позиції, ніж Східна Азія та Західна Європа, що є доказом її більшої стійкості до інфляційного тиску.

З подібних причин Західна Азія та Африка, а також Південна Азія та Тихоокеанський регіон покращили свій середній рейтинг за всіма чотирма факторами конкурентоспроможності, зайнявши важливі позиції за факторами економічної ефективності та ефективності бізнесу порівняно з 2022 роком.

Саме завдяки цим чинникам Індонезія продемонструвала найбільше зростання серед всіх країн, перемістившись із 44-го на 34-те місце. На противагу, Латвія зазнала найбільшого падіння в загальному рейтингу, опустившись на 51 місце (з 35), що сталося через погіршення ефективності уряду та ефективності бізнесу через рекордні рівні інфляції у 2022 році.

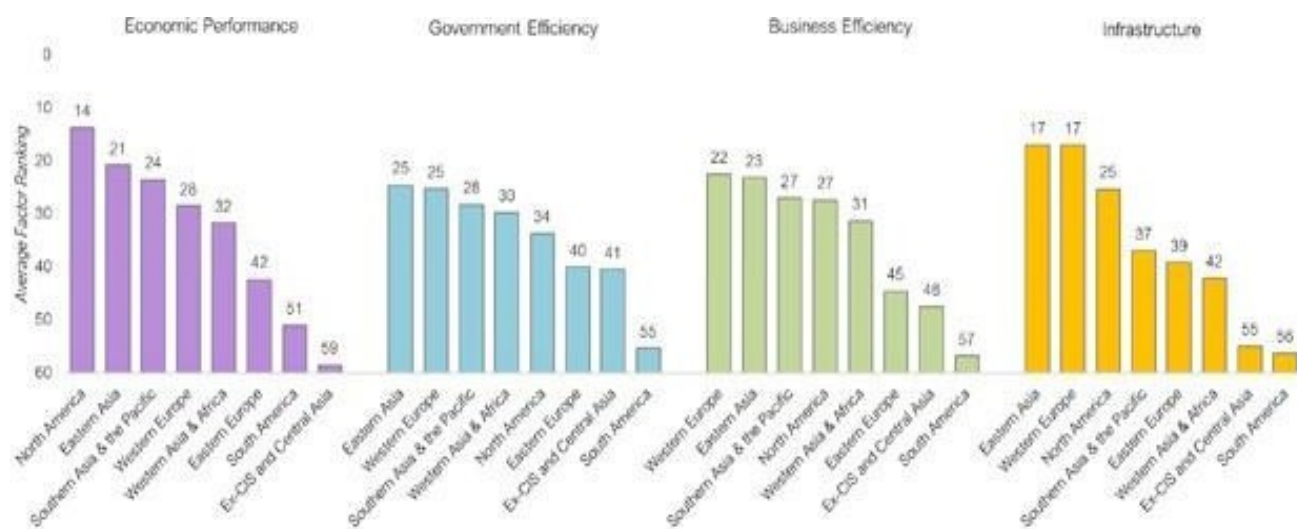

Рисунок 1.4 - Поділ регіонів світу за показниками основних факторів конкурентоспроможності [43]

Благополуччя громадян є однією з головних цілей діяльності держави. Для кількісної оцінки добробуту суспільства доцільно використовувати індекс розвитку людського потенціалу (human development index – HDI), який є комплексним порівняльним показником очікуваної тривалості життя, освіти, шкільної освіти та рівня життя для країн.

Індекс був розроблений у 1990 році пакистанським економістом Махбубом Уль Хаком та індійським економістом Амартією Сенем, який є лауреатом Нобелівської премії з економіки. Цікавим є порівняти індекс розвитку людського потенціалу та індекс глобальної конкурентоспроможності. Так за обома звітами в 2015 р. рейтинг країн-лідерів відповідно HDI розподілив їх в наступній послідовності: Швейцарія, Сінгапур, США, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, Данія, Фінляндія, Норвегія, Гонконг, Японія та Люксембург [44].

Переважно це співпадає з їх рейтингом за GCI, де послідовність країн є наступною: Швейцарія, Сінгапур, США, Фінляндія, Німеччина, Японія, Гонконг, Нідерланди, Велика Британія, Швеція, Норвегія, Об'єднані Арабські Емірати, Данія [39]. Це демонструє наскільки ефективна економічна політика держав одночасно забезпечує високий рівень конкурентоспроможності і задовольняє соціальні потреби населення, створює високий рівень соціальної захищеності людей.

Реалізація потенціалу бізнесу вимагає максимальної свободи реалізації бізнес-ідей. Як відзначав батько лібералізму Джон Локк «Богом дані людині свобода підприємництва, івестування і комерції».

Рейтинг вимірюється на основі 12 кількісних і якісних факторів, згрупованих у чотири категорії:

- Верховенство права (права власності, добросовісність уряду, ефективність судової системи)
- Розмір уряду (державні витрати, податкове навантаження, фіскальне здоров'я)
- Регулятивна ефективність (свобода бізнесу, свобода праці, грошова свобода)
- Відкриті ринки (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода)

Загалом слід відзначити роль щорічних глобальних звітів конкурентоспроможності, які дають змогу виявляти сильні і слабкі сторони розвитку національних економік, дозволяють формувати ефективні стратегії щодо підвищення їх конкурентоспроможності на глобальному ринку.

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ

2.1. Оцінка динаміки розвитку економіки Республіки Корея

«Історія успіху» Республіки Корея (РК) використовується дослідниками в якості зразка вражаючого прогресу в підвищення конкурентоспроможності країни, застосування владними інститутами важелів та механізмів для сприяння суспільно-економічного розвитку. Економічний злет РК характеризує зростання ВВП країни в 400 разів протягом 1960-2020 років (табл. 2.1).

Особливо вражаючим було зростання протягом трьох останніх десятиліть минулого сторіччя, коли південнокорейська економіка зростала в середньому майже на 9% на рік, країна перетворилася на промисловий центр із висококваліфікованою робочою силою, а прибуток на душу населення збільшився більш ніж у 100 разів.

Південнокорейське суспільство зазнало також швидкої трансформації після Корейської війни. З кінця війни до початку XXI століття населення країни збільшилося більш ніж удвічі. Республіка Корея добре відома тим, що займає лідируючі позиції у світі за кількістю відпрацьованих годин працівником на рік.

Протягом тривалого часу річний фонд робочого часу складав 2200 годин (для порівняння в Німеччині - близько 1400 годин на рік). Лише в 2018 році прийнято закон про скорочення робочого тижня з 68 до 52 годин, з яких 12 годин є понаднормовими. В Південній Кореї фактично немає відпусток, половина населення бере менш 5 днів відгулів на рік. Ще важливішою є якість праці, заснованої на високих освітніх стандартах.

Таблиця 2.1 - Динаміка ВВП Південної Кореї за 1960 – 2020 рр., \$ млн

Роки	1953	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2022
ВВП	41	4000	9000	65000	293000	576000	1100000	1630000	1865000

Джерело: складено автором на основі [45]

Нині Республіка Корея є однією з найбільш розвинених держав світу та посідає 10 місце за показником частки ВВП у світовій економіці. Корейська економіка є постіндустріальною: промисловість становить понад 39% ВВП країни, сільське господарство – 2% [46], частка послуг у ВВП країни зростає і вже обігнала доходи від промисловості. Якщо після Корейської війни у 1953 р. ВНД на душу населення становив лише \$67, то у 2023 році він становив \$36 194 (рис. 2.1).

Таким чином, Корея посіла за цим показником шосте місце серед країн із населенням 50 млн і більше після США, Німеччини, Великобританії, Франції та Італії, вперше випередивши Японію. Показник ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності \$43 000 вже в 2018 р. перевищив японський, що складав \$42 725.

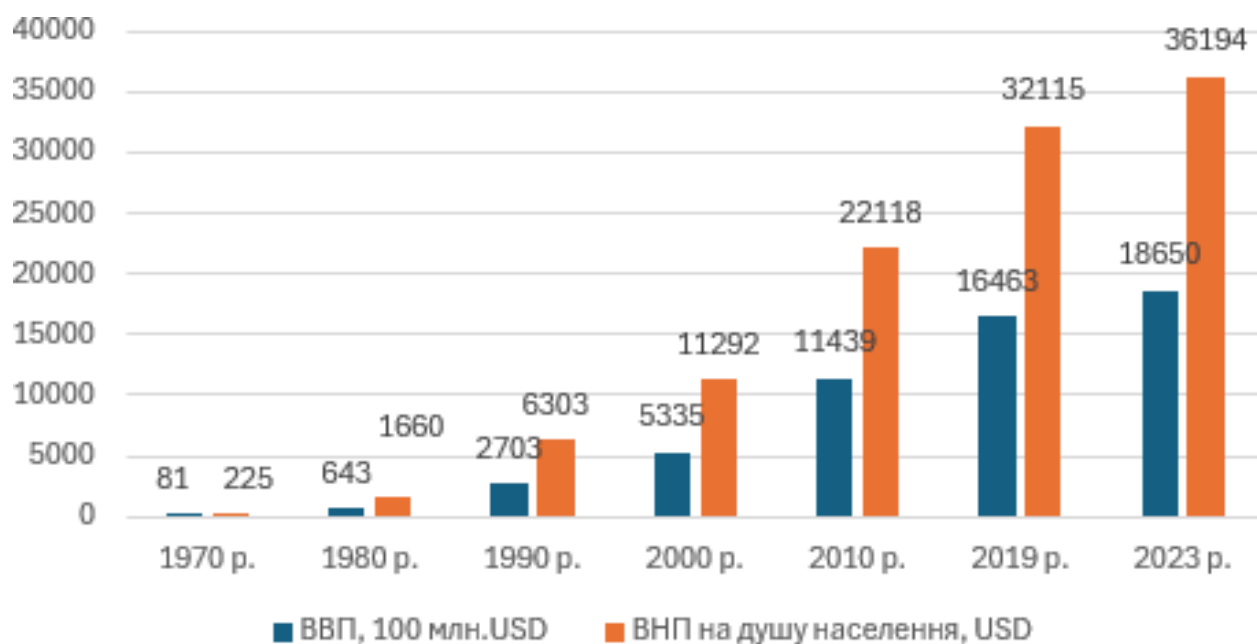

Рисунок 2.1 - Динаміка ВВП Республіки Корея та ВНП на душу населення [47]

Показовим є також порівняння темпів зростання провідних економік світу за останні 30 років. З 1990 по 2022 рік найбільший мультиплікатор зростання продемонстрував Китай, чий ВВП виріс з \$360 млрд. до \$17,73 трлн, або в 49 разів. Для порівняння, економіка США зросла з \$5,96 трлн до \$23,32 трлн або майже вчетверо, в тому числі завдяки інфляції долара. Республіка Корея є другою за мультиплікатором ВВП, її економіка зросла з \$283 млрд. до \$1,865 трлн. або в 6,5 разів за рахунок індустріалізації та ефективній промисловій політиці.

Успішна модернізація південнокорейської економіки підняла країну вище за Японію, що сприймається як один із лідерів у рейтингу глобальної конкурентоспроможності. Лозаннський міжнародний інститут менеджменту опублікував дані, що порівнюють динаміку деяких економічних показників між Південною Кореєю та Японією, в тому числі Індекс глобальної конкурентоспроможності. Цифри показали, що Японія опустилася з 4-го на 34-те місце в глобальному рейтингу конкурентоспроможності між 1995 і 2020 роками, тоді як Південна Корея випередила її, піднявшись з 26-го на 23-те за той же період.

Південна Корея проводить активну зовнішньоторговельну політику, спрямовану на збільшення обсягу експорту шляхом відкриття ринків із країнами-партнерами в галузі промислового виробництва, сільського господарства, сфери послуг, а також у сировинному та енергетичному секторах.

Обсяг експорту Південної Кореї, який у 1960 р. становив \$32,82 млн., в 2023 році становив \$632,6 млрд, посівши восьме місце у світі, в першу чергу завдяки таким галузям як електроніка, автомобілебудування, нафтопереробка, виробництво автокомплектуючих та дисплеїв (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 - Основні експортні продукти Республіки Корея в 2023 році

Джерело: власна розробка на основі [46]

Це трохи менше, ніж у Франції (\$648,1 млрд., 7 місце), Італії (\$676,7 млрд., 6 місце) і Японії (\$717,3 млрд., 5 місце), проте слід зважити на значно більшу чисельність населення цих країн. Вражають темпи зростання експорту в 2024 році, що дає підстави очікувати досягнення 7-го місця за підсумками року. Обсяг експорту з січня по травень становив \$277,7 млрд. або на 9,9% більше у порівнянні з тим же періодом минулого року.

При цьому, експорт у сфері інформаційних технологій (ІТ), включаючи напівпровідники та комп'ютери, склав \$69,4 млрд., що на 40% більше ніж 2023 року. Експорт автомобілів досяг історичного максимуму – \$30,8 млрд. Найвищі темпи зростання в 54% продемонстрував експорт суден в розмірі \$10,2 млрд. В структурі експорту з'явилися нові драйвери. Так експорт контенту з Кореї 2022 року вперше перевищив \$13,2 млрд., випередивши обсяги експорту деяких традиційних товарів, таких як акумуляторні батареї (\$9,99 млрд.), електромобілі (\$9,83 млрд.).

Сучасна стратегія зростання південнокорейського експорту ґрунтується на ринки розвинених країн (США, Японія, ЄС), хоча останнім часом країна активізує економічні відносини із країнами АСЕАН і БРІКС [45]. Значна роль при цьому відводиться корейським транснаціональним корпораціям (ТНК), чия активна виробнича, інвестиційна та торгова діяльність дозволяє їм виступати в сфері виробництва і розподілу продукції в якості міжнародного регулятора. З метою розширення своєї економічної діяльності РК домагається повного відкриття ринків через угоди про вільну торгівлю, які вже укладені або планується укласти. Станом на 2020 р. Республіка Корея підписала угоди про вільну торгівлю з 82 країнами, включно з АСЕАН, ЄС, США, Китай, Індію, Туреччину, Австралію, Канаду та ін.

Посилення конкуренції з боку промисловості Китаю змусило Корею інтенсивно розвивати логістичний бізнес Азійсько-Тихоокеанського регіону. Для цього в країні створено 6 комплексних вільних економічних зон Incheon Busan-Jinhae, Gwangyang, Bay Area, Yellow Sea, Saemangeum-Gunsan, Daegu-Gyeongbuk загальною площею 565 кв. км. з періодом розвитку до 2020-2030 рр. На додаток в країні функціонує 8 вільних торговельно-промислових та 5 вільних торговельних зон, спрямованих виключно на логістику без промислового виробництва.

В країні функціонує 28 морських торгових портів, серед яких всесвітньо-відомі Пусан, Інчхон, Пхьонгхек, Кван'ян, Ульсан, Пхохан, Тонхе та 7 міжнародних аеропортів. Торгівельний порт Пусан є п'ятим в світі за обсягом вантажоперевезень. В 2019 р. обсяг вантажів, перероблених в морських портах РК склав 1643,97 млн. тон і демонструє щорічне зростання (рис. 2.3).

Container throughput and transshipment at ports

[Ministry of Oceans and Fisheries, 2020]

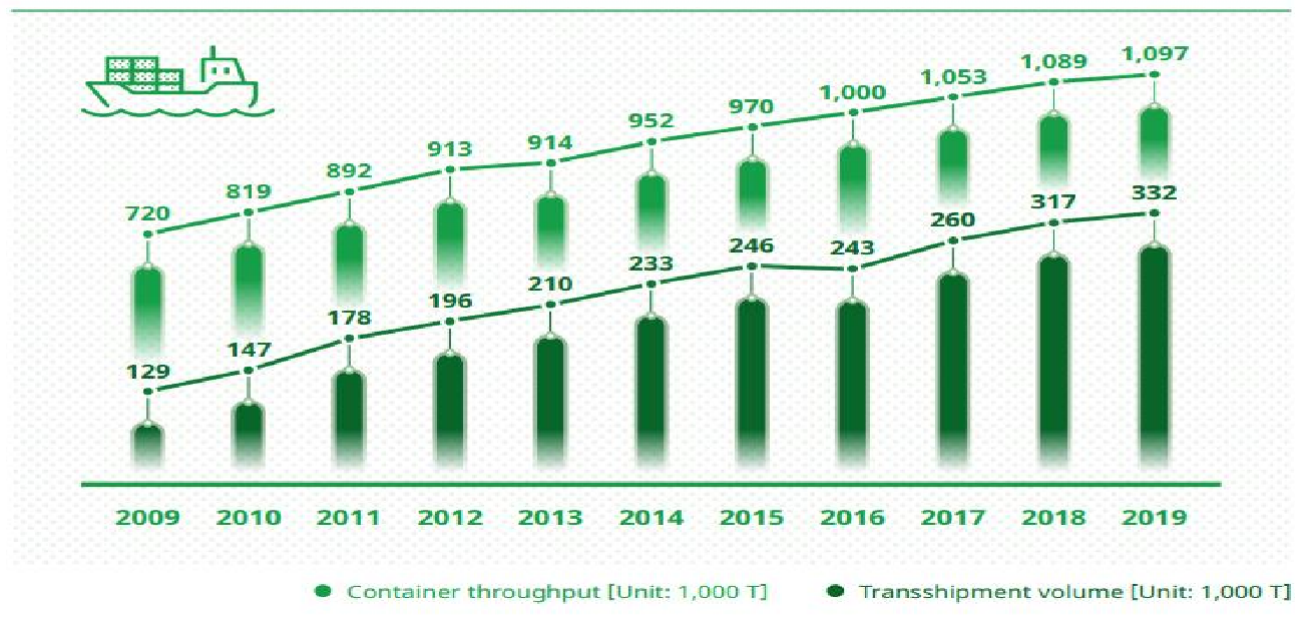

Рисунок 2.3 - Пропускна здатність контейнерних вантажів та обсяги переробки вантажів в портах РК [48]

Конкурентоспроможність Південної Кореї як логістичного центру зумовлена насамперед досконалыми операційними процесами, що дозволяє виграти тарифне змагання, адже вартість логістичних послуг у Сінгапурі – на 86%, у Кобе – на 177%, Гонг Конгзі – на 222% [48].

Посилення інтеграційних процесів у світовому виробництві зумовило необхідність інтеграції промислових підприємств Республіки Корея у глобальні ланцюги створення вартості (GVC), які за Гарі Джереффі [49] складаються з товарних ланцюгів створення доданої вартості, що контролюються виробником (producerdriven) та товарних ланцюгів, контрольованих клієнтом (customer-controlled).

В Південній Кореї в інтеграційних процесах традиційно визначаючою була роль першого типу ланцюгів, до якого відносять капіталомісткі і технологічно складні галузі, такі як аерокосмічна промисловість, автомобілебудування, комп'ютерні технології, виробництво напівпровідників і важке машинобудування. У цих ланцюгах великі корейські ТНК відіграють головну роль у координації виробничих мереж.

Оцінки рівня інтегрованості країн у процес глобалізації здійснюється на основі чотирьох індексів глобалізації, які дозволяють визначити рейтинг країн за ступенем залученості у глобальні потоки: індекс глобалізації CSGR, Global Index, індекс глобалізації А.Т. Kearney, та KOF-індекс глобалізації.

Останній був створений у 2002 році при Швейцарському економічному інституті (KOF Swiss Economic Institute) за участю Федерального Швейцарського технологічного інституту (Swiss Federal Institute of Technology) [50] і є найбільш поширеним. KOF-індекс є комбінованим показником, що оцінює масштаб інтеграції країни у світовий простір за трьома вимірами глобалізації: економічним, політичним та соціальним.

Джерело: складено автором на основі [50]

Розраховуючи інтегральний індекс рівня глобалізації наведені складові приймаються із ваговими коефіцієнтами 36%, 39%, 25% відповідно. В свою чергу певну вагу мають і окремі складові економічної, соціальної та політичної глобалізації.

На рисунку 2.4 наведений приклад розподілу складових індексу економічної глобалізації. Як складові економічної глобалізації розглядаються торгівля (19%), прямі іноземні інвестиції як участь в акціонерному капіталі (24%), прямі іноземні інвестиції як потоки (20%), портфельні інвестиції (19%), інші (18%). Крім того, враховуються обмеження, які також мають різну вагу: бар'єри на імпорт, середній рівень тарифів, податки на міжнародну торгівлю, обмеження на рахунки.

На відміну від високих показників економічної глобалізації за рівнем соціальної та політичної Республіка Корея не належить до провідних країн світу (51 місце). Тож інтегральний індекс глобалізації відвів РК 36-те місце (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Інтегральний індекс рівня глобалізації KOF 2023 року

Rank	Country	Globalisation Index, overall
1	Switzerland	91
2	Belgium	90
3	Netherlands	90
4	Sweden	89
5	Germany	89
6	Austria	89
7	United Kingdom	88
8	Denmark	88
9	Finland	87
10	France	87
11	Luxembourg	86
12	Ireland	85
13	Spain	85
14	Norway	85
15	Czech Republic	85
16	Portugal	85
17	Greece	84
18	Canada	84
19	Hungary	83
20	Italy	83
....		
25	United States	81
....		
36	Korea Republic	78

Джерело: складено автором на основі [50]

Як показано в 1.3 показники міжнародної конкурентоспроможності за рейтингом IMD 2023 року для Республіки Корея також не відображають економічні досягнення держави (28 місце згідно рис. 1.2). В той же час, Республіка Корея в 2022 році зайняла восьме місце в світі серед 63 країн в рейтингу цифрової конкурентоспроможності IMD 2022, що складений швейцарським Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD), піднявшись таким чином на 4 позиції у порівнянні з попереднім роком. Рейтинг, що публікується IMD з 2017 року, оцінює цифровий потенціал та конкурентоспроможність країн, спираючись на 54 критерії, поділені на 3 сектори: знання, технології і готовність до майбутнього.

РК піднялась з 5-го на 2-ге місце в секторі готовності до майбутнього завдяки збереженню лідерства в індексі електронного урядування. За рахунок використання безконтактних послуг Корея також піднялась з 2-го на 1-ше місце в індексі інтернет-торгівлі. Крім того, країна перемістилась з 16-го на 4-те місце за кількістю власників смартфонів, що зробило її № 1 в категорії адаптивності для нових технологій.

В рейтингу адаптації до інформаційно-комунікаційних технологій РК є світовим лідером, Китай займає третє місце, Японія – п'яте. За рейтингом цифрових навичок населення Південна Корея займає десяте місце. Використовуючи високошвидкісний Інтернет громадяни РК стали одними з найактивніших користувачів Інтернету в світі (84% населення в 2019 р.), а південнокорейська молодь очолює список країн за результатами тесту PISA ОЕСР у сфері творчого підходу до вирішення проблем.

Усі наведені показники свідчать про високий рівень технологічної конкурентоспроможності Республіки Корея, що дозволяє її населенню швидше адаптуватися до науково-технічного прогресу, приймати рішення, швидко навчатися і використовувати набуті знання на практиці.

Широкі можливості для реалізації бізнес-ідей створює статус РК як однієї з найбільш сприятливих для відкриття бізнесу країн. За даними Світового банку, для реєстрації та відкриття бізнесу необхідно лише п'ять днів (середній показник по ОЕСР – 10 днів).

Значний прогрес досягнуто в 2022 році також за індексом «Страх перед невдачею у бізнесі», який показує ступінь обмеженості підприємців у відкритті своєї справи через страх невдачі. РК піднялась на 2-ге місце із 16-го, який обіймала в 2021-му. У Кореї також спостерігалось швидке зростання інших показників, таких як використання роботів, впровадження електронного уряду та кібербезпека. У галузі технологій країна залишилася на 13-му місці, тоді як її рейтинг за рівнем знань опустився з 15-го на 16-те місце. Китай розташувався на 17-му рядку, а Японія - на 29-му.

2.2. Головні чинники міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея

На думку професора Дж. Кіма стрімкому зростанню конкурентоспроможності і досягненню вражаючих економічних результатів Республіки Корея за обмежених природних ресурсів та важких стартових умов, сприяли 3 гасла [51]:

- «акцент на власні сили». Країна зробила ставку на свій єдиний ресурс – людей. Направивши зусилля на підвищення рівня освіти та професійної грамотності країні вдалося підготувати армію висококваліфікованих інженерів і робітників, які і стали основою для економічного зростання;

- «мета виправдовує засоби». Основоположник корейських реформ, президент Пак Чон Хі скористався своєю владою для того, щоб змусити багатих корейців інвестувати в промисловість країни, в тому числі в суднобудівні верфі;

- «бізнес – справа сімейна». Влада країни використала традиційну ієрархічність сімейно-родинних відносин та увагу до спадковості передачі майна та влади.

В свою чергу, А. Бартзокас [45] вважає, що основними факторами вражаючого зростання міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея стали:

- послідовна політична модернізація, що поступово відбувалась навіть за довготривалих авторитарних режимів (Пак Чон Хі, Чон Ду Хван, Ро де У) ;
- систематичний курс на економічне зростання, індустріалізацію та інвестиції закордонних партнерів, що включав як елементи планової економіки, так і легалізацію олігархічно-кланових структур, врахування специфіки країни;
- глибинний підхід до індустріалізації на основі цільової політики у сфері технологій та наукових розробок, а також розвитку інтелектуального капіталу.
- багаторічна послідовна підтримка США та інших країн.

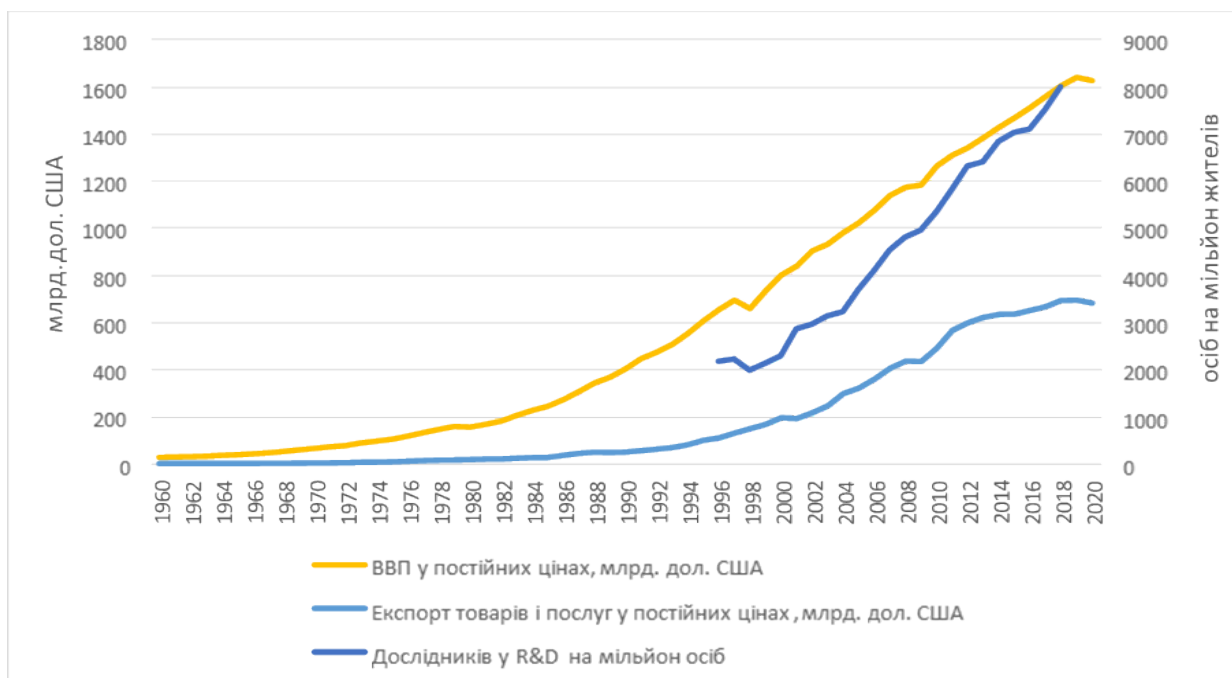

Рисунок 2.5 - Ключові показники, що визначають міжнародну конкурентоспроможність Республіки Корея [52]

Багато дослідників визначальним фактором конкурентоспроможності РК вважають послідовне дотримання курсу на інноваційний розвиток, що ілюструє кореляція між основними економічними показниками розвитку та чисельністю дослідників в R & D (рис. 2.5). Аналізуючи думки дослідників та перелік чинників високої міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея приходимо до висновку, що більшість із них (табл. 2.3) є похідними від ключового фактору, яким є ефективне керівництво країною та послідовна реалізація стратегії розвитку.

Таблиця 2.3 - Ключові чинники забезпечення міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея

Чинник	Сутність та характеристика
Ефективна промислова політика, державне регулювання	Уряд реалізував низку економічних заходів, спрямованих на сприяння індустріалізації та експортно-орієнтованому зростанню. Уряд зосередився на розвитку ключових галузей, таких як текстильна, металургійна, хімічна та електронна промисловість. Запровадив стимули для іноземних інвестицій та надав підтримку галузям промисловості через субсидії та розвиток інфраструктури
Земельна реформа	Уряд запровадив земельну реформу, щоб вирішити питання нерівності та забезпечити можливості для розвитку сільського господарства. Великі маєтки розпайовані та перерозподілені між фермерами, що дозволило підвищити продуктивність сільського господарства та розвиток сільських територій.
Реформа освіти та розвиток людського капіталу	Визнаючи важливість освіти для довгострокового розвитку, РК зробила значні інвестиції в систему освіти. Розширено доступ до початкової та середньої освіти, а також створено вищі навчальні заклади. Такий акцент на освіті допоміг виховати кваліфіковану робочу силу і сприяв технологічному прогресу.
Експортно-орієнтоване зростання	РК зосередилася на розвитку свого експортного потенціалу, що сприяло економічному зростанню та формуванню валютних резервів. Використавши свої трудові галузі поступово перейшла до більш складних, таких як автомобілебудування, електроніка та суднобудування.
Наголос на інноваційному розвитку	Країна інвестує в наукові дослідження і розробки (R&D) значно більшу частку свого ВВП порівняно з іншими розвиненими країнами. Компанії роблять ставку на інновації, оскільки вони стикаються з жорсткою конкуренцією на світових ринках
Розвиток інфраструктури	Значні зусилля докладаються для відновлення інфраструктури країни, зокрема автомобільних доріг, залізниць, портів та електростанцій. Ці інфраструктурні проекти сприяли економічній діяльності і з'єднали різні регіони країни, сприяючи регіональному розвитку та інтеграції.
Сталий перехід від екстрактивного до інклюзивного доступу та прозорості	Уряд надавав фінансову підтримку, впроваджував політику залучення інвестицій і створив стабільні структури управління. Він також проводив політику боротьби з корупцією та сприяв прозорості, закладаючи основу для сталого розвитку.
Міжнародна допомога та співпраця	Південна Корея використала значну міжнародну допомогу та підтримку від таких країн, як США та Японія, що надали фінансову та технічну допомогу у відновленні економіки та інфраструктури країни.

Джерело: складено автором на основі [47]

Прийшовши до влади в 1961 році президент Пак Чон Хі реалізував низку амбітних планів економічного розвитку, відомих як «Диво на річці Хан». Ці плани наголошували на необхідності індустріалізації, зростанні за рахунок експорту та розвитку освіти. Під його керівництвом Південна Корея залучила іноземні інвестиції, створила експортно-орієнтовані галузі та сприяла розвитку культури інновацій та підприємництва. Його довгострокове бачення заклало основу для економічної трансформації країни та проклало шлях до її майбутнього успіху [53].

Уряд послідовно реалізовував стратегічну політику, спрямовану на відбудову інфраструктури країни, відродження промисловості та розвиток людського капіталу. Інвестиції були спрямовані на будівництво доріг, мостів, шкіл і лікарень, що створило міцний фундамент для економічного зростання.

Розуміючи значення для національної конкурентоспроможності таких галузей, як текстильна, електронна та автомобільна промисловість, уряд надавав їм необхідну підтримку і стимули, що стало вирішальним фактором економічного зростання та відновлення Південної Кореї. Перший п'ятирічний план (1962-1966), підготовлений урядом Пак Чон Хі, передбачав саме форсовану індустріалізацію з темпами зростання ВВП більше 7 відсотків на рік. Після скептичної оцінки експертами США показники зростання зменшили до 5,4% на рік, але фактично завдяки індустріалізації економіка Південної Кореї за ці роки зростала в середньому на 7,8% на рік.

Уряду вдалось завоювати довіру нації, мобілізувати населення країни, стійкість і рішучість народу, який перед обличчям труднощів і обмежених ресурсів продемонстрував сильну трудову етику, відданість освіті та колективний дух наполегливості. Наслідком ефективних дій влади стало зростання довіри до її політики, коли валютно-фінансова криза 1997 р. змусила РК звернутися за допомогою до МВФ. В погашенні боргу прийняли участь 3,5 мільйонів людей, що приєдналися до кампанії зі збору золота. Загалом було зібрано 227 тон золота.

Уряд рішуче розпочав реструктуризацію промисловості та вивів з ринку неефективні підприємства. За два роки РК відновила темпи зростання та рівень цін і досягла позитивного сальдо поточних операцій.

Результатом реформ стало зростання ВВП країни більше ніж втричі з 504,6 млрд. дол. США у 2001 р. до 1646,3 млрд. дол. США у 2019 р., що поставило країну за величиною економіки на 12-те місце у світі. Обсяг зовнішньої торгівлі вже в 2011р. перевищив 1 трлн. долл. США. Стабільне зростання валютних резервів забезпечило в 2023 р вихід країни на 9 місце в світі з обсягом валютних резервів в розмірі 425,29 млрд. долл.

Рисунок 2.6 - Зміна питомої ваги сільськогосподарського, промислового та будівельного секторів економіки РК, % [54]

Масштаби структурної перебудови економіки від аграрної до індустріальної ілюструє рисунок 2.6.

Про високу ефективність Уряду РК в реалізації потенціалу бізнесу та забезпеченні максимальної свободи втілення бізнес-ідей свідчить високий індекс економічної свободи Heritage Foundation (табл. 2.4)

Таблиця 2.4 - Індекс економічної свободи Heritage Foundation за 2023 р. [55]

Місце рейтингу	в	Країна	Розрахований бал
1		Сінгапур	83,5
2		Швейцарія	83,0
3		Ірландія	82,6
4		Тайвань	80,0
5		Люксембург	79,2
6		Нова Зеландія	77,8
7		Данія	77,8
8		Естонія	77,8
9		Швеція	77,5
10		Норвегія	77,5
...			
14		Республіка Корея	73,1
...			
25		США	70,1

Рейтинг Heritage Foundation вимірюється на основі 12 кількісних і якісних факторів, згрупованих у чотири категорії:

- верховенство права (права власності, доброчесність уряду, ефективність судової системи);
- розмір уряду (державні витрати, податкове навантаження, фіскальне здоров'я);
- регулятивна ефективність (свобода бізнесу, свобода праці, грошова свобода);
- відкриті ринки (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода).

Парадоксальним є досягнення високого рівня економічної свободи з тим фактом, що протягом усієї історії уряди РК втручалися в економічну діяльність держави, підтримуючи чеболі, експортно-орієнтовані галузі економіки, стартапи.

Ідеологія дирижизму дала можливість кільком послідовно заміненним Урядам Південної Кореї започаткувати та проводити таку промислову політику, де мало місце «конкурентне програмування», що ґрунтується на поєднанні державного планування розвитку секторів економіки та мотивування конкуренції приватних фірм. Президент Пак Чон Хі, який фактично одноосібно керував країною з 1961 по 1979 р., не міняв курс країни, контролював роботу урядів.

Влада обирала пріоритетні галузі економіки, надавала виробникам дотації та субсидії, розробляла п'ятирічні плани, жорстко регламентувала обсяги виробленої продукції.

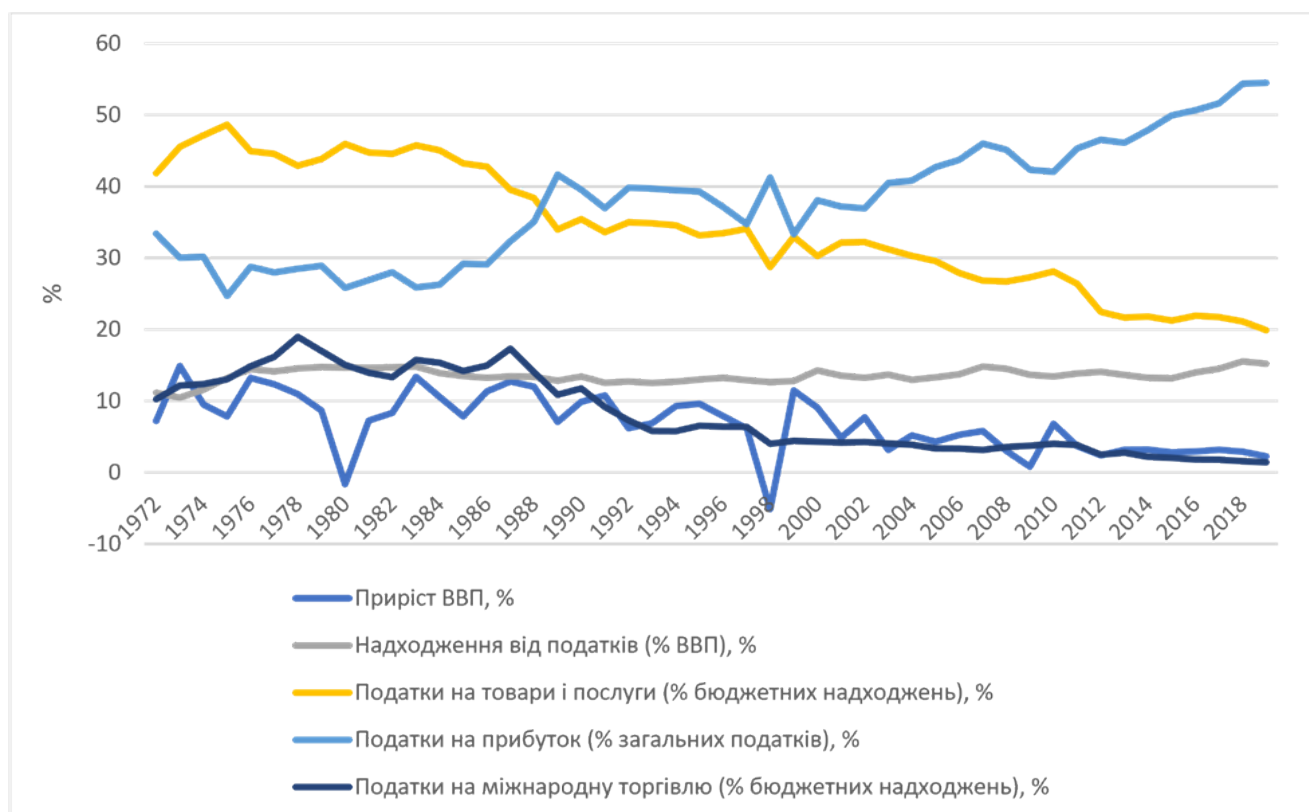

Рисунок 2.7 - Динаміка показників, що характеризують податкову політику Південної Кореї та приріст її ВВП, % [52]

В комплексі з іншими економічними заходами податкова політика також позитивно впливала на економічний розвиток Південної Кореї. Зокрема, в корейській податковій системі використовувалися спеціальна амортизація, інвестиційний податковий кредит, неоподатковувані резерви, податкові канікули та інші податкові пільги, що сприяли розвитку наукоємного експортно-орієнтованого виробництва. Серед недоліків податкової системи РК, які протягом тривалого часу стримували її економічне зростання, виділимо непрозорість пільгового оподаткування та складність податкової системи загалом [56,57].

Незважаючи на середній для країн G-20 рівень податкового навантаження на бізнес у 15 % від ВВП, система оподаткування Республіки Корея підтвердила свою ефективність, що підтверджує динаміка економічних показників (рис. 2.7).

Швидкому розвитку економіки та зростанню експорту сприяло інвестування іноземного капіталу, в першу чергу, США, а також Японії та інших країн.

Сприятливий міжнародний економічний клімат 60-х – першої половини 70-х років полегшив Південній Кореї доступ до фінансових ресурсів. Станом на 2015 р. ПІІ в Південну Корею становили \$191,3 млрд.[54].

А вже тільки протягом 2023 року обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у корейські компанії перевищив \$40 млрд. Це на 25,1% більше за показник попереднього року і є максимальним в історії країни. Якщо розглянути по галузях, обсяг ПІІ в обробній промисловості досяг \$13,08 млрд, що майже вдвічі більше, ніж в попередньому році. ПІІ у сфері послуг склали \$12,85 млрд. Інвестиції особливо зросли в таких галузях, як електротехніка та електроніка, прецизійна медицина, хімічне машинобудування. Як наслідок, експорт корейських товарів зростає навіть швидше, ніж ВВП. За 54 роки експорт збільшився в 7 тисяч разів. Сьогодні РК займає 8 місце у світі з експорту продукції.

В структурі експорту Республіки Корея переважають інноваційні продукти, питома вага яких постійно збільшувалась починаючи з 60-х років завдяки політиці трансферу технологій, спрямування прибутків на розвиток науки, освіти, інновації. Укладання великих міжнародних угод та започаткування великих інноваційно-інвестиційних проектів в різних галузях базувалось на цілеспрямованому створенні та успішному функціонуванню національної інноваційної системи країни, розвиток якої відображають наступні етапи (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 Етапи формування інноваційної системи Республіки Корея

№ п/п	Етап	Характеристика
1	1960-ті роки – етап початку створення нормативно-правового та інституційного забезпечення, програмування розвитку інноваційної економіки	В 1962 р починається реалізація 1-го плану економічного розвитку на п'ять років. Основна мета плану – посилення розвитку трудомістких експортно-орієнтованих галузей (виробництво одягу, текстильних виробів, взуття), розвиток імпортозамінних галузей та індустріалізація країни, інновації не займають першочергову роль. Створення Корейського інституту науки і технологій (the Korea Institute of Science and Technology - KIST), Корейського провідного науково-технічного інституту (the Korea Advanced Institute of Science and Technology - KAIST), Міністерства науки і технологій Республіки Корея (1967 р.)
2	1970 - початок 1980-х рр.– етап появи великих ФПГ, зміцнення якості освіти, інституційного забезпечення	Поява пріоритетних галузей промисловості: суднобудування, нафтохімія, споживча електроніка, автомобілебудування. Зародження великих фінансово-промислових груп (чеболів) та надання їм підтримки в сфері залучення іноземних інвестицій в стратегічно важливих галузях. Збільшується фінансування урядом дослідних

		інститутів, розширюється система вищої освіти, посилюється участь наукової спільноти країни в кращих освітніх програмах закордоном, впроваджена програма щодо повернення наукового людського потенціалу з інших країн.
3	1980-і рр. – розвиток національної інноваційної системи, масштабного інвестування в розвиток НДДКР	Початок Національної програми НДДКР спільно з ініціативами, націленими на підтримку приватних компаній у розвитку високих технологій (1982 р.). Державне сприяння розвитку високотехнологічних галузей, зокрема, виробництва напівпровідників (середина 1980-х рр.). Значні фінансові інвестиції в формування наукових та технологічних парків. Зростання частки приватних інвестицій, що на початку XXI ст. склали 80 % в загальному складі інвестицій в НДДКР. Створення пільгових умов інноваційної діяльності, в т.ч. в оподаткуванні імпорту іноземних технологій та розвитку НДДКР.
4	З 1990 – 2015 р. – реструктуризаційні заходи, націлені на підвищення ефективності конкурентного середовища інноваційної сфери, запуск програм та ініціатив, із забезпечення росту інновацій в країні	Початок реструктуризації чеболів з виокремленням непрофільних виробництв. Прийняття спеціального закону про наукові і технологічні інновації, розробка плану наукових і технологічних інновацій (на 1997-2002 рр.), розробка Національного проекту високих технологій в області НДДКР - HAN (Highly Advanced National Project), Творчої дослідницької ініціативи та низки інших програм. Реструктуризація державних дослідницьких центрів (1998 р.), формування ефективного конкурентного середовища. Схвалення «Базових планів науки і технологій» (Science and Technology Basic Plan) (2003 р., 2008 р., 2013 р.)
5	З 2015-го по теперішній час – вихід країни та її найбільших компаній на провідні позиції в міжнародних рейтингах інноваційного розвитку	Прийняття «Довгострокових прогнозів розвитку науки і технологій до 2025 р.» (the Long-term Vision for Science and Technology Development toward 2025). Країна вийшла на перше місце в 2015 р. серед п'ятдесяти держав у сфері згідно з Інноваційним індексом Блумберга (The Bloomberg Innovation Index) А в 2014 р. в Глобальному інноваційному індексі (The Global Innovation Index). Південна Корея знаходиться на першому місці за рівнем освіти в групі країн із високим рівнем доходу, перевершивши Великобританію, Фінляндію і Німеччину. У 2015 р. компанія «Самсунг груп» увійшла в п'ятірку найбільш інноваційних компаній світу.

Джерело: складено автором на основі [58].

На першому етапі стратегія інноваційного розвитку Південної Кореї змушена була базуватися на ідеї залучення зовнішніх технологій та їх ефективного використання на загальнонаціональному рівні. На цьому етапі використовувалась пряма форма державного регулювання через заходи з обмеження права власності, встановлення вимог стосовно передачі технологій і з експорту продукції, жорсткі заходи щодо репатріації прибутку, що в результаті стримували потік прямих іноземних інвестицій для розвитку високотехнологічного вітчизняного бізнесу [58]. Впровадження валютного контролю, обмеження в придбанні іноземних ліцензій пояснювались відсутністю фінансових можливостей.

Враховавши прорахунки першого етапу на наступному було обрано гнучку стратегію залучення ПІІ у виробничий сектор, масштабного імпорту високотехнологічних товарів для «дослідження» останніх стосовно можливого запозичення (купівлі) необхідних технологій. Пізніше корейські підприємства зобов'язали до обов'язкового обміну імпортованими технологіями між собою.

Паралельно реалізувались проекти із будівництва заводів силами провідних іноземних компаній. Аналіз основних джерел трансферу технологій в Республіці Корея в 1962-1981 рр. (табл. 2.6) показує, як ефективно уряд нарощував масштаби залучення технологій, одночасно забезпечуючи країну від збільшення суми довгострокових фінансових зобов'язань перед зовнішніми інвесторами.

Таблиця 2.6 - Основні джерела трансферу технологій в Республіці Корея в 1962-1981 рр. в \$ млрд.

Історичні періоди трансферу технологій в Південній Кореї	Обсяг прямих іноземних інвестицій	Обсяг зовнішнього ліцензування	Обсяг державного інвестування в товари пром.призначення в цілях вивчення і запозичення технологій
Період 1962-1966 рр.	0,0454	0,008	0,316
Період 1967-1971 рр.	0,2186	0,0163	2,54
Період 1972-1976 рр.	0,8794	0,0966	8,84
Період 1977-1981 рр.	0,7206	0,4514	27,98

Джерело: складено автором на основі [59].

У 90-і роки в основі фінансування науки почала використовуватись проектно-орієнтована система з розподілом фондів на контрактній основі. Законодавчо дослідні інститути були наділені незалежністю в плануванні, організації й управлінні своєю діяльністю. Їх функціонування координувалась спеціальними дослідними радами з метою підвищення ефективності дослідження, зміцнення взаємодії інститутів, забезпечення трансферу і комерціалізації результатів досліджень. Кілька десятків національних університетів були перетворені на НДІ, які спеціалізуються на фундаментальних дослідженнях. У результаті кількість наукових співробітників у країні збільшилася більше ніж у два рази, з 21 332 у 1990 р. до 51 162 у 1998 р. [60].

На основі принципів регулювання патентної діяльності, запроваджених у США, Уряд РК у 1997 р. створив Національне агентство з інтелектуальної власності (KIPO). У розвитку наукомістких галузей промисловості лідируюча роль була відведена чеболям, які після прийняття у 1997 р. «Спеціального акта про підтримку венчурного бізнесу» прийняли активну участь у реалізації інноваційної політики держави.

Для фінансування малого та середнього бізнесу була реалізована венчурна програма KOSBIR (Korea Small Business Innovation Research), яка давала можливість отримати технологічну страховку і пільговий податковий режим.

Більшість інноваційних інститутів розвитку були створені в країні в останні 25 років. У 1998 р. у Міністерстві торгівлі, промисловості та енергетики розробили спеціалізовану програму по роботі з середнім і малим бізнесом, з якої в 2007 р.

виділилася програма з підтримки стартапів (консалтинг, гранти, законодавчі ініціативи тощо). У 2000 р. був створений фонд Korea Techno-Venture Foundation. У завдання фонду входить розвиток національної венчурної галузі через програми популяризації, формування підприємницької культури, комерціалізації технологій.

Акцентуючи увагу на останньому етапі слід згадати Азійську фінансову кризу, що пришвидшила виведення технологічного та інноваційного розвитку на перше місце в економічній політиці.

Урядом на період із 2000 по 2005 р. було визначено сім пріоритетних секторів економіки, розвитку яких приділялася першочергова увага: фундаментальні науки, інформатика, біотехнології, нові види енергії, навколишнє середовище, створення нових матеріалів.

У кінцевому підсумку в Республіці Корея до початку XXI ст. склалася цілісна інноваційна система, що дала змогу виробляти правила ефективного просування своєї продукції на міжнародні ринки. Вона забезпечила корейським товаровиробникам мотивацію формувати власну стратегію виходу на ринок із новим якісним продуктом, визначати межі продуктивності, виявляти причини можливих невдач і знаходити точки зростання.

Важливим у розвитку інноваційної економіки є прийняття в 1999 р. програми Vision 2025, що включала 40 завдань та 20 рекомендацій [52] з інноваційного та науково-технічного розвитку Республіки Корея з виходом на передові позиції у світі до 2025 р.

Програма зробила важливий внесок у правову основу розвитку корейської інноваційної економіки і стосується наукової, дослідницької діяльності та суспільного життя, також вона розділена на три етапи, кожен з яких сфокусований на певній меті. На першому етапі до 2005 р. мобілізуються всі можливі ресурси заради виведення Республіки Корея на конкурентоспроможний рівень із світовими лідерами в галузі науки і технологій. Другий етап передбачав до 2015 р. стати лідером в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні в галузі досліджень і розробок. На третьому до 2025 р. заплановано досягнення рівня досліджень і розробок, що відповідає країнам великої сімки.

Урядовою програмою «Корея 747» передбачалось досягнення темпів економічного зростання в 7% на рік та збільшення показника ВВП на душу населення до \$40 тис. (7-ме місце у світовому рейтингу). Задля досягнення цієї мети передбачалось реформувати сферу освіти, реструктуризувати публічний сектор та урядові інститутів, посилити боротьбу з корупцією, стабілізувати ціни на нерухомість, збільшити рівень зайнятості молоді, підвищити привабливість для іноземних та внутрішніх інвестицій, а також вирішити проблеми бідності та підвищення добробуту для людей старшого віку [61]. Прагнучи досягти вищого рівня розвитку на основі реалізації моделі економіки знань, в країні у 2008 р. було створено Міністерство з економіки знань, що відповідає за реалізацію промислової, торговельної та енергетичної політик. Урядом було визначено шість нових джерел економічного зростання:

- нові інформаційно-комунікаційні технології (напівпровідники, дисплей-панелі, безпроводні комунікації, LEDs, RFID/USN).
- послуги в сфері знань (програмне забезпечення, дизайн, охорона здоров'я, послуги в сфері культури).
- біотехнологія (фармацевтика та біомедичне обладнання).

- конвергенція галузей (робототехніка, наноматеріали та конвергенція наносистем, конвергенція ІКТ).

- енергія та довкілля (чисте вугілля, морське біопаливо, сонячна енергія, використання викидів вуглеводів на хімічних виробництвах, атомні станції, клітинні енергетичні установки).

- транспортні системи («зелені двигуни», морські перевезення та суднобудування).

Республіка Корея інвестує в наукові дослідження і розробки (R&D) значно більшу частку свого ВВП порівняно з іншими розвиненими країнами. Уже в 2007 році в Південній Кореї загальні інвестиції в розвиток технологій та науки сягнули \$33,6 млрд. США, 3,47 % від ВВП. Навіть в умовах кризи 2008 року держава та приватний сектор не зменшили витрати на науку та технології. У 2014 році за рівнем витрат (4,29 % від ВВП) на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) країна випередила Ізраїль (4,11%) та Японію (3,58%). Донині держава стимулює розвиток науки та технологій, впроваджуючи програми інноваційного розвитку («На межі ХХІ ст», «Інтелектуальна Корея», «Всюдисуща Корея», «Гіга Корея», тощо).

Окрім вражаючих досягнень в сфері науки та технологій Південна Корея вирізняється великою швидкістю у втіленні ідей в життя, мінімальним розривом у часі між інноваціями та комерціалізацією. Експорт високих технологій складає 12 % ВВП, демонструючи високий рівень інноваційної адаптивності в комплексі з високоосвіченою робочою силою, наділеною потрібними технічними навичками. Незважаючи на появу потужних конкурентів з тихоокеанського басейну, в першу чергу, Китаю та Індії, Республіка Корея успішно залучає іноземних інвесторів завдяки традиційному прагматизму та ефективній взаємодії з комерційними партнерами. З іншого боку, завдяки експорту ліцензій та патентів за період 2000-2015 рр. (табл. 2.7) доходи бюджету РК зросли на 398% (\$47126 млн. США) [62].

Таблиця 2.7 - Надходження в бюджет Південної Кореї доходів від експорту ліцензій і патентів та обсяги інвестицій в вищу освіту за 2000-2015 рр., \$млн. [63]

Показники	Рік								
	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015
Надходження в бюджет доходів від експорту ліцензій та патентів	9450	11957	15685	19469	23961	30230	39833	45944	47126
Обсяги інвестицій у вищу освіту	1439	1656	2057	2508	3543	4373	4863	5314	5528

Наведені в таблиці дані про обсяги інвестицій в вищу освіту свідчать також про увагу, яку надає Уряд РК рівню освіти науковців та дослідників. Постійне вдосконалення вищої освіти, підготовка таких кадрів та окремих винахідників в наукових установах, які б були орієнтовані на високотехнологічні розробки, що користуються попитом, є національним пріоритетом Південної Кореї.

Це пояснює вагомий рівень інвестицій у вищу освіту в країні та високу віддачу освіти та науки Південної Кореї для її економіки. Високою міжнародною репутацією користуються наукові заклади Південної Кореї, зокрема, Корейський аерокосмічний дослідницький інститут, Корейський інститут радіології та медичних наук, Корейський науково-дослідний інститут хімічних технологій, Корейський науково-дослідний інститут атомної енергетики.

В країні існує тісний зв'язок між вищою школою, державними НДІ й приватними фірмами, що як правило, діють у межах регіональної агломерації. Прикладами є Долина Даедеок, Технопарк Похан і Долина Тегеран, які розбудовувалися за принципом Силіконової долини у США.

Крізь фільтри технопарків та вибудовану систему моніторингу проходить велика кількість молодих компаній. Найбільш перспективні або “зіркові”, отримують підтримку держави у вигляді грантів і пільг, сприяння в забезпеченні попиту і виведенню продукції на міжнародні ринки.

Незважаючи на монополію держави у визначені обсягів та клієнтури це гарантує стартапу стійкий попит і можливість накопичити сили для виходу на більш великі та перспективні ринки. Стартап, що отримав гранти, не зобов'язаний їх виплачувати, якщо компанія стала успішною. У випадку провалу кошти необхідно повернути.

Причому, якщо стартап провалюється зі своєї вини, то всі суми державної підтримки потрібно повернути в бюджет, інакше засновники стартапу потрапляють у чорні списки і вже не зможуть претендувати на державну підтримку.

Проте держава може пробачити борг, якщо в провалі стартапу винен контрагент. Міністерство малого, середнього та венчурного бізнесу окрім сприяння вітчизняним стартапам започаткувало в 2015 р. «K-Startup Grand Challenge» – масштабний проект, що підтримує створення та просування іноземних стартапів. З 2016 року через програми внутрішнього розвитку, видачу субсидій, налагодження обміну та співробітництва з корейськими компаніями, проведення консультацій програма надала підтримку 195 компаніям і видала 364 стартап-візи. В 2024 році планується, що 5 переможців отримають призи у розмірі 400 тис. доларів, а двадцять найкращих отримають можливості для розвитку бізнесу в РК.

2.3. Проведення SWOT-аналізу міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея

Виконаний в 2.1 та 2.2 розгляд стану та чинників підвищення конкурентоспроможності Республіки Корея створює інформаційну базу для SWOT-аналізу міжнародної конкурентоспроможності країни, яка використовує як загальні показники економічного та суспільного розвитку Південної Кореї, так і різноманітні рейтинги, що відображають окремі складові національної конкурентоспроможності. Можна стверджувати, що всі актуальні фінансово-економічні маркери свідчать про конкурентні переваги РК та характеризують «сильні сторони» міжнародної конкурентоспроможності.

В першу чергу, виділимо національний ВВП (\$1,865 трлн, 10 місце у світі) та питомий ВВП на душу населення (\$36194), ефективну структуру економіки з високою часткою послуг, обсяги експорту (\$632,6млрд., 8 місце у світі) та значні частки високотехнологічної продукції, ліцензій та патентів в експортних доходах(експорт високих технологій складає 12 % ВВП), високі темпи зростання економіки, значні валютні резерви країни (\$425,29 млрд., 9 місце в світі), помірний рівень інфляції (1,8 % в 2022 р.), провідну роль інновацій в економічному розвитку, значні інвестиції в наукові дослідження та освіту персоналу (витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи сягають 5 % ВВП), стабільне зростання прямих іноземних інвестицій (\$40 млрд. в 2023 р.), високу інтенсивність використання трудових ресурсів (фонд робочого часу-2200 г. на рік), інтегрованість національної економіки в світові ланцюги постачання (13 вільних економічних зон, 28 морських торгових портів та 7 міжнародних аеропортів).

Південна Корея стала світовим лідером з виробництва телекомунікаційної техніки, країна досягла великих успіхів у суднобудуванні, виробляючи майже половину всього світового обсягу суден. РК також є світовим лідером з виробництва чіпів, рідкокристалічних дисплеїв, є найбільшим постачальником для компанії Apple [64]. Південнокорейські фахівці володіють унікальними технологіями у сфері будівництва — найбільші хмарочоси в Малайзії, Дубаї, Сінгапурі побудовані корейськими компаніями.

Незважаючи на певну недосконалість різноманітних індексів розвитку Республіки Корея, що на відміну від цифрових показників чи математичних формул базуються на експертних оцінках, їх використання також дозволяє доповнити SWOT-аналіз міжнародної конкурентоспроможності РК. Індеси міжнародної конкурентоспроможності та цифрової конкурентоспроможності IMD, рівня глобалізації KOF (економічна складова) свідчать про високий рівень технологічної конкурентоспроможності Республіки Корея, а індекси економічної свободи Heritage Foundation та «Страх перед невдачею у бізнесі» характеризують створене Урядом РК середовище для реалізації потенціалу бізнесу та забезпеченні максимальної свободи втілення бізнес-ідей.

Окремо слід зупинитись на рейтингах країни в інноваційному розвитку, серед яких виділимо Global Innovation Index 2023, що публікується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), і який відображає пульс глобальних інноваційних тенденцій в середовищі 132 економік світу. Індекс інновацій базується на понад 80 показниках інноваційного потенціалу, включаючи інвестиції в дослідження та розробки, витрати на освіту та високотехнологічну продукцію.

Показники цього індексу об'єднані у 7 розділів: Інститути (Institute), Людський капітал і дослідження (Human capital & research), Інфраструктура (Infrastructure), Розвиток внутрішнього ринку (Market sophistication), Розвиток технологій та економіки знань (Knowledge & technology outputs), Результати креативної діяльності (Creative outputs), Розвиток бізнесу (Business sophistication). Одним з показників є позиція найкращих університетів у рейтингу QS World University Rankings.

Республіка Корея увійшла до першої десятки країн за глобальним індексом інновацій (табл.2.8), поступившись лише Сінгапуру серед економік регіону Південно-Східної Азії та Океанії (SEAO).

Таблиця 2.8 - Глобальний індекс інновацій 2023 року [63]

Місце рейтингу	в	Країна	Отриманий бал	Регіональний рейтинг країни
1		Швейцарія	67,6	1
2		Швеція	64,2	2
3		Сполучені штати	63,5	1
4		Велика Британія	62,4	3
5		Сінгапур	61,5	1
6		Фінляндія	61,2	4
7		Нідерланди	60,4	5
8		Німеччина	58,8	6
9		Данія	58,7	7
10		Республіка Корея	58,6	2
11		Франція	56,0	8
12		Китай	55,3	3
13		Японія	54,6	4
14		Ізраїль	54,3	1
15		Канада	53,8	2
16		Естонія	53,4	9
17		Гонконг	53,3	5
18		Австрія	53,2	10

19	Норвегія	50,7	11
20	Ісландія	50,7	12
...			
51	Росія	33,3	31
...			
55	Україна	32,8	34

За даними інших досліджень Республіка Корея отримувала найвищі інноваційні рейтинги. Згідно дослідження Bloomberg (These Are the world's Most Innovative Economies) у 2016 та 2017 рр. РК опинилась на першому місці [65].

Видання зазначило, що Південна Корея очолює рейтинги завдяки найбільшим витратам на наукові дослідження і розробки, патентній активності, виробництву з доданою вартістю і рівню вищої освіти. В 2018 році агентство Bloomberg склало рейтинг 50 найбільш інноваційних країн у світі [50], який знову очолила Республіка Корея із вражаючим відривом від наступних в рейтингу Швеції, Сінгапуру, Німеччини, Швейцарії. У доповіді агентства основна увага приділена головним показникам, які впливають на створення і розвиток інновацій в державі:

- кількість високотехнологічних компаній;
- витрати на НДДКР на душу населення;
- валова додана вартість оброблюваної промисловості;
- число патентів і наукових кадрів на душу населення;
- структура вищої професійної освіти.

Таблиця 2.9 - Рейтинг найбільш інноваційних країн у світі за даними агенції Bloomberg в 2018 році

№ п/п	Країна	Бал
1	Південна Корея	89,28
2	Швеція	84,70
3	Сінгапур	83,05
4	Німеччина	82,53
5	Швейцарія	82,34
6	Японія	81,91
7	Фінляндія	81,46
8	Данія	81,28
9	Франція	80,75
10	Ізраїль	80,64

Джерело: складено автором на основі [66].

В 2020 році Bloomberg поставив РК на друге місце в рейтингу інноваційних економік світу, таким чином залишаючи її у трійці лідерів дев'ять років поспіль. Республіка Корея займає перше місце в світі за індексом глобальних інновацій, продуктивності патентів, виробництва товстолистової сталі, перебуває на другому місці за рівнем навичок використання інформаційних технологій, витрат на НДДКР і ступенем розвитку наукової інфраструктури.

Таблиця 2.10 - SWOT-аналіз міжнародної конкурентоспроможності РК

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<ul style="list-style-type: none"> -номінальний ВВП забезпечує країні місце в першій десятці світу; -обсяг експортної продукції вивів країну на 8-ме місце в світі; -високий науково-технічний потенціал та акцент на інноваційний розвиток; -помірна інфляція та значні валютні резерви; -працелюбне, ощадливе та дисципліноване населення; -структура економіки, що відповідає постіндустріальному суспільству; - інтегрованість національної економіки в глобальні ланцюги постачання; - високі рейтинги конкурентоспроможності, глобалізації, економічної свободи, цифровізації та інші 	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність критично важливих для промисловості корисних копалин; - відсутність паливно-енергетичних ресурсів; - необхідність постійних великих витрат на сектор безпеки та оборони через агресивну політику КНДР; - відсутність сухопутних шляхів сполучень із зарубіжними країнами через блокування кордону з боку КНДР; - ізоляціоністська соціокультурна політика через історичні проблеми взаємовідносин із сусідніми країнами; - дефіцит венчурних фондів і приватних інвесторів, здатних підтримати бізнес
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> -інтеграція РК у глобальний економічний простір сприяє сталому зростанню; -демократичний шлях розвитку забезпечує і надалі підтримку лідерів світової економіки; -цифровізація державного управління та високий рівень цифрової грамотності населення створюють можливості для розвитку цифрової держави; -розвинена інфраструктура дозволяє розширити можливості туристичного та рекреативного бізнесу, нових секторів креативної економіки; - світове лідерство в рейтингах освіти, реєстрації патентів та ліцензій, витрат на R&D створює можливості зростання конкурентоспроможності через випуск високотехнологічної продукції 	<ul style="list-style-type: none"> -постійна загроза агресії з боку КНДР; -загроза значного зростання цін на паливно-енергетичні ресурси або блокування їх постачань; -загроза ембарго/заборони постачань корисних копалин, в т.ч. рідкоземельних матеріалів, критично необхідних промисловості РК; -загроза блокування з боку КНР, КНДР або інших країн морських портів та шляхів сполучень

Джерело: власна розробка

Подальший успіх південнокорейського шляху до інноваційного розвитку забезпечує системне і централізоване управління інноваційними процесами в країні - державний контроль послідовно здійснюється на всіх рівнях владної ієрархії. Держава “підіймає” інноваційні компанії та забезпечує їм підтримку на всіх рівнях

- від внутрішніх пільг і дотацій до виходу на міжнародні ринки, прикладом чого є історія зростання таких гігантів, як Samsung і Hyundai.

Оцінюючи можливості зростання конкурентоспроможності РК слід, в першу чергу, виділити розглянуті вище сильні сторони. Історичні здобутки країни в розвитку демократичного суспільства та інтеграції в глобальний економічний простір є запорукою сталого зростання національної конкурентоспроможності та підтримки США, ЄС, Японії та інших лідерів світової економіки. З іншого боку, Республіка Корея здатна на рідних конкурувати з країнами G-20 і навіть G-7 завдяки успіхам в сфері високих технологій, що ґрунтуються на лідерстві країни в рейтингах освіти, реєстрації патентів та ліцензій, витрат на R&D, здобуття статусу найбільш кваліфікованого персоналу в світі. Набутий протягом багатьох років стан інфраструктури дозволяє нарощувати можливості туристичного та рекреативного бізнесу, нових секторів креативної економіки.

Нові можливості подальшого зростання конкурентоспроможності Республіки Корея відкриває також запровадження системи цифрового урядування, що дозволяє пришвидшити розв'язання поточних проблем регіонів, муніципалітетів, бізнесу та населення. Це торкається і сфери реєстрації компаній, управління податками, ліцензіями, квотами, використанням бюджетних коштів, спрощення звітності та обігу документів, що протидіє зловживанням, шахрайству та корупції.

Особливо важливим є зупинитись на чинниках, що характеризують слабкість позиції Республіки Корея з погляду на загальну конкурентоспроможність, оскільки ці питання не були висвітлені вище. В першу чергу, це відсутність корисних копалин та енергетичних ресурсів, що ставить країну в залежність від імпорту відповідних ресурсів. Про рівень загрози подібної залежності свідчить досвід пандемії Covid-2019, коли провідні економіки світу понесли значні втрати через тимчасові розриви ланцюгів постачань.

Для постачальників ресурсів, що займають монопольне становище на ринку, ця ситуація підтвердила важливість контролю за обігом критично необхідних ресурсів та надала їм важелі впливу на ділових партнерів.

Прикладом цього є КНР, що почав використовувати залежність від рідкоземельних матеріалів в якості інструменту тиску, накладаючи обмеження на їх експорт: в 2023 році були введені обмеження щодо германію, графіту та галію, а з 15.09.2024 - стибію.

Станом на 2020 рік в ЄС до офіційного переліку критичних сировинних матеріалів, крім рідкоземельних металів, увійшло ще майже три десятки позицій: стибій, берилій, бісмут, польовий шпат, кобальт, галій, германій, стронцій, титан, літій, вольфрам, тантал, фосфорит, метали платинової групи, натуральний каучук, коксівне вугілля, натуральний графіт, гафній, металічний кремній, боксит і ще декілька позицій. Китай контролює третину позицій цього переліку і є основним постачальником цих матеріалів в Південну Корею, де вони є критично важливими в електротехнічній промисловості, автомобіле- та суднобудуванні та ВПК.

Хоча виконаний аналіз рівня глобалізації показав, що Республіка Корея має високі рейтинги економічної глобалізації, слабкою залишається позиція РК за рівнем соціальної та політичної глобалізації, поступаючись провідним країнам світу і займаючи 51 місце. Внаслідок традиційно притаманної країні соціально-культурній замкненості, важко побудувати міцні ділові відносини на письмовому зв'язку і телефонних розмовах, потрібні особисті зустрічі. Корейці, як правило, віддають перевагу веденню бізнесу зі знайомими людьми, а формування довіри та особистих стосунків є важливим для встановлення успішних ділових відносин.

Поряд із широкою участю РК в глобальних ланцюгах першого типу залишаються слабкими позиції країни в глобальних ланцюгах другого типу, що більш характерні для тих галузей, в яких провідну роль відіграють роздрібні торговці, компанії, що займаються просуванням і продажем товарів, виробники «брендової» продукції.

Незважаючи на потоки молодих компаній, які мають підтримку, в Республіці Корея є проблеми з підприємницькою культурою, коли обмаль венчурних фондів і приватних інвесторів, що могли би надати початківцям фінансову та організаційну підтримку. Наразі Південна Корея займається розвитком венчурної системи з метою децентралізації ринку [64].

В той же час, зусилля Уряду РК по активізації діяльності венчурних фондів, залученню приватних інвесторів до підтримки молодих компаній, стартапів, надання початківцям фінансової та організаційної підтримки буде сприяти підвищенню національної конкурентоспроможності. Існують можливості підвищення конкурентоспроможності за рахунок активізації участі корейських виробників в глобальних ланцюгах другого типу, де корейські виробники одягу, взуття, іграшок, посуду, косметики, ліків вже є помітними гравцями в світовій торгівлі, що покращує інтегрованість в процеси глобалізації, та міжнародної конкурентоспроможності.

Аналізуючи загрози конкурентоспроможності Республіки Корея зробимо висновок, що більшість із них пов'язана із географічним розташуванням країни. З 1953 року РК існує в умовах постійної загрози військового нападу агресивного сусіда-КНДР, через що змушена виділяти значні кошти на сектор безпеки та оборони та задіяти значні людські і інтелектуальні ресурси в цю сферу.

Північна Корея блокує сухопутні шляхи сполучення, залишаючи РК можливості здійснення перевезень вантажів та пасажирів лише морським та авіаційним транспортом, які в критичних умовах можуть бути заблоковані КНР, що також проводить ворожу політику по відношенню до Південної Кореї. Як показано вище, РК повністю позбавлена власних корисних копалин та паливно-енергетичних ресурсів, що поставляються морськими шляхами із різних континентів.

Така залежність ставить країну в критичне положення як за умов різкого зростання цін на відповідні товари, так і блокування їх постачань. В той же час сучасні галузі високих технологій на відміну від традиційних галузей промисловості не обмежуються вугіллям, нафтою чи газом і вимагають значно більш широкого переліку викопних ресурсів, тим самим підвищуючи коло ризиків або загроз.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ

3.1. Основні напрямки та ключові інструменти підвищення міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея

Зміни світової економічної системи, пов'язані з глобалізаційними процесами, вимагають вдосконалення спільної скоординованої участі держави та приватних комерційних структур у розвитку національної економіки та міжнародного співробітництва.

Розглянуті вище Індeksi глобальної конкурентоспроможності, показують, що протягом останніх років поспіль світовими лідерами є Швейцарія, Сінгапур, Швеція, Німеччина, США, тобто країни, що послідовно розбудовують економіку знань, сприяють розвитку наукоємних виробництв і високих технологій, зростанню продуктивності праці. Республіка Корея наслідує кращі світові практики.

У «Доповіді про світовий розвиток» [67], опублікованій 01.08.2024 Світовий банк назвав корейську економіку яскравим прикладом подолання «пастки середнього доходу», що загрожує країні після досягнення середнього рівня доходу неможливістю перейти на наступний рівень і досягти високого доходу.

У доповіді йдеться: «У 1960 році дохід на душу населення в Кореї становив лише 1200 доларів, а до кінця минулого року цей показник досяг 33000 доларів. Для подолання "пастки середнього доходу" країнам пропонують стратегію трьох "І": інвестиції, технологічні "ін'єкції" та інновації. Тож Республіка Корея є яскравим прикладом реалізації цієї стратегії, оскільки змогла залучити інвестиції в інфраструктуру за рахунок відкриття фінансового ринку та зростання іноземного капіталу, а також ефективно збільшити продуктивність за рахунок активних інвестицій, включаючи використання зарубіжних технологій, фінансування освіти та наукових досліджень».

Досвід РК показує важливість ефективної системи державного управління, яка забезпечила як післявоєнну мобілізацію усіх ресурсів держави, так і формування довіри до влади, підтримку населенням необхідних структурних реформ та взаємодію з національними компаніями. Результатом сприяння бізнесу стали економічний розвиток і підвищення стандартів життєдіяльності в усіх сферах суспільного життя, що в кінцевому рахунку, забезпечило високу національну конкурентоспроможність.

Адекватні управлінські повноваження і функції держави на національному і регіональному рівнях вирішальним чином вплинули на ефективне використання наявних коштів для досягнення очікуваних системних результатів. Важливим чинником економічних успіхів РК стала адаптивна здатність до трансформації державного управління, встановлення меж втручання держави в економіку, а також сфери і обсягу застосування різних важелів регуляторного характеру, оптимальних параметрів боргової політики держави, що виключала надмірні зовнішні зобов'язання. Уряд щорічного відбирає товари вищої якості, просуваючи їх на міжнародні ринки та використовуючи як зразки для конкурентів на внутрішньому ринку.

У лінійці першокласних продуктів, відібраних у 2019 р. як таких, що займають лідируючі позиції на міжнародних ринках, нараховується 817 одиниць (проти 120 у 2001 р.). Це напівпровідники з пам'яттю, дисплеї AMOLED, рідкокристалічні дисплеї на тонкоплівкових транзисторах, танкери для перевезення скрапленого природного газу та автомобілевози, мікрофібра з волокон поліефіру та інші.

Інноваційний розвиток також у вирішальній мірі залежить від вдало збалансованої економічної політики, системи пріоритетів, якості оцінки та експертизи, системи організації та контролю ефективності і норм, що регулюють інноваційну діяльність. Керуючи інноваційним розвитком держава збалансує заплановані параметри в тому разі, якщо економічна ситуація не є адекватною чинній системі стимулювання інновацій та стикається із зовнішніми викликами.

Південна Корея стрімко увірвалась в коло світових лідерів у сфері інновацій, проте стикається з багатьма проблемами, зокрема, зростаючою нерівністю і ризиком стагнації. Економісти зауважують, що корейська економіка є вразливою до ризиків, пов'язаних із швидким нарощуванням боргу, оскільки борг приватного сектору Кореї є одним із найвищих серед ринків, що розвиваються. Відмічається також, що протягом останніх десяти років надто високими є темпи зростання боргу в порівнянні із зростанням ВВП країни.

З іншого боку, посилюється дисбаланс між економічним зростанням РК та внутрішнім ринком праці. Гострою стала і проблема нерівності в можливості отримання освіти, що є чутливим для корейського суспільства, оскільки традиційно освіта високо цінується корейцями, а соціальний і економічний статус значною мірою визначається рівнем їх освіти. Незважаючи на високу оцінку в міжнародних рейтингах корейської освіти, ОЕСР відзначає, що економіка країни стикається з усе більш широкою невідповідністю навичок місцевих випускників вимогам ринку, що посилює безробіття серед молоді.

Вирішення окресленого кола проблем вимагає ефективної політики Уряду. Як показано вище, секрет успіху Республіки Корея пов'язаний, в тому числі, із успішним втручанням держави в економіку через систему взаємовідносин між державою та великим бізнесом, спільному визначенням пріоритетів розвитку економіки.

У РК державно-корпоративні відносини стали важливим механізмом економічних та соціальних програм. Загальновідомими у світі є корейські «чеболі», або великі комерційні групи, що є основою бізнесу та характеризуються особливостями організаційної структури та ведення ділової практики. Провідні чеболі (Samsung, LG, Hyundai, Daewoo.), що будували спеціальні дослідницькі центри та співпрацювали з науково-дослідними інститутами, є втіленням державно-приватного партнерства і ефективної взаємодії держави та бізнесу.

Можна стверджувати, що незважаючи на лібералізацію економіки чеболі і надалі повинні відігравати вирішальну в підвищенні національної конкурентоспроможності.

Республіка Корея має понад 30 чеболів [68], більшість із яких є відомими у світі ТНК, проте головною їхньою особливістю є збереження національних рис в умовах транснаціоналізації [69].

Так, “Samsung” у системі мотивації працівників використовує ім’я бренду та відданість працівників компанії [70]. Чеболі генерують велику частину ВВП, сплачують значний обсяг податків до бюджету країни та надають мільйони робочих місць. Серед галузей, де панівним є вплив корейських ТНК і на які спрямовується фінансова підтримка уряду, можна виділити три основні галузі, що складають основу економіки країни: автомобілебудування, електроніка та суднобудування. Тому доцільно розглянути їх сучасний стан та проблеми кожної з них.

Автомобільна промисловість Кореї вже давно є галуззю, що розвивається найшвидше, а великі автомобільні компанії добре відомі в усьому світі. У 2019 р. країна виробила 39,51 млн. автомобілів та посіла 7-е місце у світі. У частці експорту країни продукція автоконцернів становить 8,3%, в галузі зайнято близько 7,4% працездатного населення країни, що створює 9,4% загальної доданої вартості [71].

Серед провідних корейських автовиробників слід виділити: Hyundai Motor, Kia Motors, GM Daewoo Auto & Technology, SsangYong Motor Company. В той же час, збереженню високих позицій країни в сфері автомобілебудування загрожує масована експансія на міжнародні ринки продукції китайського автопрому, який за підтримки держави через систему пільг здатний проводити політику демпінгу, що руйнує здорову конкуренцію з іноземними автовиробниками і, в першу чергу, з Південною Кореєю.

Окрім того, КНР активно розвиває випуск електромобілів, маючи власні природні ресурси для виробництва акумуляторів та підтримку держави, що з одного боку, обмежує експорт критично важливих копалин, а з іншого боку, створює пільгові умови власним виробникам. Також жорсткою є конкуренція в сфері електромобілів з боку інших лідерів автопрому, зокрема, Tesla.

Провідна галузь корейської економіки – інформаційні технології є базовою в управлінні інноваціями та реалізації адміністративної реформи, використанні програмного забезпечення, інтернету, мультимедіа та засобів зв'язку.

Телекомунікаційна інфраструктура з 2019 р. використовує комерційні мережі 5G – бездротову технологію п'ятого покоління. Країна демонструє високу міжнародну конкурентоспроможність у виробництві мобільних телефонів, напівпровідників, комп'ютерів та периферійних пристроїв і докладає постійних зусиль для збереження своїх лідируючих позицій у цих секторах в умовах середовища інформаційних технологій.

Загалом річний експорт Республіки Корея, пов'язаний з інформаційними та комунікаційними технологіями, становить 176,9 млрд. дол. США. Лідери корейської електронної промисловості відомі у всьому світі: LG, Samsung, Daewoo Electronics. Важливо відзначити, що сьогодні Корея разом із Китаєм та Тайванем є основним виробником чіпів, який постачає їх у всі розвинені країни світу. Важливим завданням галузі в умовах наростаючої напруженості між двома Китаями та очікуваної політичної кризи є зберегти лідерські позиції з виробництва продукції, що визначальною в умовах 4-ї промислової революції.

Корейська суднобудівна промисловість вперше у 2023 році стала лідером галузі, обігнала Китай та посіла перше місце у світі з часткою замовлень 40%. На другому місці розташувався Китай з часткою ринку 24%. Середній показник водотоннажності для одного судна, замовленого в Кореї в 2,8 рази вище, ніж у замовленого в Китаї. Суднобудівна галузь Кореї включає не тільки будівництво суден усіх типів, а також їх проектування та ремонт.

Активне зростання цієї галузі стимулює, у свою чергу, розвиток багатьох суміжних галузей, таких як хімічна та металургійна. Лідерами суднобудуванням РК є три провідні компанії: Hyundai Heavy Industries, Daewoo Shipbuilding & Marine Engineering, Samsung Heavy Industries [71]. В той же час, загрозою для подальшого зростання галузі є тенденція останніх років, що полягає в згортанні бізнесу в «світових фабриках» та повернення виробництв в країни, що споживають товари.

За таких умов очікується зменшення обсягів перевезень і відповідно скорочення суднобудівництва.

Поряд із розглянутими механізмами підвищення конкурентоспроможності 3-х провідних галузей економіки РК слід зупинитись і на високих конкурентних позиціях країни в галузях, що доєднуються до традиційних драйверів зростання, зокрема технологіях будівництва атомних електростанцій, біотехнології, фармацевтики та медичного обладнання, будівництва унікальних промислових та цивільних об'єктів, виробництва культурного контенту. Їх швидкий розвиток та увага уряду країни дозволяють очікувати, що найближчим часом їх внесок в економіку країни буде не меншим за провідні галузі.

Так, володіючи технологіями атомної енергетики Республіка Корея поряд із США, Японією, Росією, Францією просуває експорт атомних електростанцій. Розробивши технологію та поставивши в ОАЕ електростанцію, Південна Корея стала шостою у світі країною, що експортує атомні електростанції. Окрім того, РК стала провідним експортером не тільки автомобілів, електроніки чи АЕС, але також культурного контенту, який включає друковану продукцію, музику, відеоігри, персонажі та телепередачі, фільми, інтернет-комікси. Експорт цього нового сектора для Південної Кореї, стрімко зріс з 2,3 млрд. дол. США у 2008 р. до 10 млрд. дол. США у 2020 р.

Економічні успіхи Республіки Корея супроводжуються помітними соціальними змінами, що мають як позитивний, так і негативний зміст. Так, земельна реформа, разом із поширенням сучасної освіти призвели до зникнення колись привілейованого класу Янбан (землевласників), і створили нову еліту з освічених людей. В той же час міграція із сільської місцевості до міста порушила традиційні сімейні способи життя і традиції сімейного бізнесу, як одного із чинників корейського успіху. В корейському менталітеті глибоко укорінений принцип спадкової передачі влади, що забезпечує стабільність розвитку. Як відомо, засновники чеболів контролювали свій бізнес спираючись, перш за все, на лояльність своєї сім'ї.

Так, зазвичай, відбувається і в найбільших компаніях Хюндай, Самсунг та інших. Причому пріоритет передачі власності члену сім'ї, перш за все старшому сину, напряму пов'язаний з впливом на південнокорейське суспільство конфуціанської ідеології. Відомі дослідники Сходу Е. Рейшауер та Дж. Фейрбенк зауважували: “У Кореї конфуціанство хоч і представляє собою запозичену ідеологію, але набуло навіть більш ортодоксальних та жорстких рис, ніж у Китаї” [72]. В той же час, корпоративну модель, що склалась у РК, вирізняють перехресне володіння всередині бізнес-групи і захищеність від зовнішнього недружнього поглинання. Крім того, відбувся занепад системи розширеної сім'ї, оскільки населення країни, що переїхало до міста та багатоквартирних будинків, створює малочисельні сім'ї [73].

Із скороченням народжуваності пов'язана і наступна проблема, а саме - старіння нації. Населення Південної Кореї старіє швидшими темпами, ніж в інших країнах ОЕСР, що в довгостроковій перспективі може негативно відбитися на економічному зростанні країни. Наразі є потреба в роботизації та автоматизації виробництва, оскільки в майбутньому у країні буде все менше людей працездатного віку з необхідними навичками, які диктує ринок праці.

Ще одним серйозним викликом для РК є пошук взаємодії з Китаєм, стратегія якого — перехід до виробництва високотехнологічних товарів. Китайські товари починають успішно конкурувати з південнокорейськими, як на внутрішньому ринку самого Китаю, так і в глобальних масштабах [70]. Але загалом китайська економіка також переживає період стагнації, і ці проблеми не лише перешкоджають торгівлі між країнами, а й також знижують глобальний попит, що безпосередньо вплинуло на експорт Південної Кореї до КНР.

Незважаючи на кризові виклики у світовій економіці за останні роки, серед яких і COVID-19, і політична нестабільність, що впливає на стан корейської економіки, ситуація в країні залишається стабільною завдяки ефективній політиці уряду, акцентованій на виробництві споживчих товарів, які також експортуються на світові ринки.

Підтримка внутрішнього споживання в Південній Кореї традиційно була одним із пріоритетних інструментів підтримки зростання національної економіки. Запропоновані урядом Кореї невідкладні кроки, спрямовані на підтримку темпів зростання національної економіки та запобігання падінню рівня життя громадян після пандемії отримали назву Корейський Новий Курс (KND). KND представляє собою п'ятирічну стратегію розвитку, спрямовану на підтримку трансформації до більш цифрової та зеленої економіки шляхом:

- зміцнення цифрового потенціалу;
- прискорення переходу до економіки з низьким вмістом вуглецю;
- реалізації загальної стратегії зміцнення мережі соціального захисту.

Програмою передбачено 28 проектів у дев'яти ключових сферах з державним фінансуванням близько 57 мільярдів доларів США до 2025 року, що складає 1% ВВП. Проекти KND дозволять мобілізувати масштабні приватні інвестиції шляхом створення нових ринків, стимулювання подальшої модернізації економіки та відновлення високих темпів зростання.

В середньо- і довгостроковій перспективі стан економіки країни залежить від того, як країна буде боротися з внутрішніми викликами, пов'язаними з недостатньо високою продуктивністю виробництва і старінням населення, а також від того, як відреагує міжнародний попит на тенденції в глобальній економіці. Тому заради збереження конкурентоспроможності країна приречена підтримувати свої лідерські позиції в галузі технологій та інновацій.

Зважаючи на відсутність ресурсів та обмеженість використання територій, що переважно складаються з гірських масивів, ще одним із ключових пріоритетів для Південної Кореї є диверсифікація економіки, зокрема, за рахунок високотехнологічних інновацій і підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, а також розвитку нових галузей, особливо в сфері послуг та в галузі так званої «креативної» економіки.

3.2 Четверта промислова революція та завдання з поглиблення інноваційного розвитку Республіки Корея

Загальновідомо, що індустрія 4.0 народжує принципово новий засіб підвищення рівня конкурентоспроможності, пов'язаний із інтеграцією «Cyberphysical system» (CPS) у виробничі процеси та у використання продукції. Серед основних інструментів Індустрії 4.0 кіберфізичні системи (cyber-physical systems – CPS), інтернет речей (Internet of Things – IoT), великі дані (Big Data), розумне підприємство (Smart Factory), управління життєвим циклом товару (Product Lifecycle Management – PLM), хмарні обчислення (Clouding Computing), розумне місто (Smart City), 3Ддрук або адитивне виробництво [74].

За думкою багатьох вчених інновації є головним чинником конкурентоспроможності в епоху 4-ї промислової революції, оскільки дозволяють виробництву за рахунок технологічних нововведень швидко адаптуватися та бути максимально гнучким, реагуючи на швидкі зміни споживчого попиту. З іншого боку, сучасне виробництво, особливо в країні з обмеженими ресурсами, має забезпечити їх ощадливе використання.

Дослідженню шляхів стратегічного розвитку країн на інноваційній основі, визначення алгоритмів, методів, механізмів стратегічного управління постійно перебувають у центрі уваги зарубіжних та вітчизняних науковців, серед них: Є. Масленнікова [75], К. Передерій [76], Т. Погорелова [77], Н. Скоробогатова [78], В. Ткаченко [79].

Порівняльний аналіз провідних економік світу за показниками ВВП, обсягами доданої вартості промислового виробництва та сфери послуг, обсягами високотехнологічного експорту, кількості патентних заявок, витрат на дослідження та розробки (у % від ВВП), кількості робочої сили дозволяє встановити ступінь відповідності економіки Республіки Корея вимогам 4-ї Промислової революції та визначити коло існуючих проблем. Так, для США характерним є щільний зв'язок між ВВП та обсягами промислового виробництва, наданими послугами.

Частка послуг у загальному ВВП становить до 75 %. Країна є лідером у галузях машино- та приладобудування, аерокосмічної та військової техніки та хімічної промисловості. США вкладає близько 2,7 % коштів від загального ВВП у НДДКР. Провідні позиції США у сфері інновацій підтверджує велика кількість патентних заявок. Інноваційна політика ФРН спрямована на розвиток високотехнологічних промислових підприємств, створення привабливого середовища для реалізації бізнесу.

Для країни показовою є велика частка доданої вартості промислового виробництва, що становить 1,47 трлн дол. США і, в першу чергу, стосується автомобілебудування, машинобудування й хімічної промисловості, де широко застосовуються засоби автоматизації виробництва. ФРН у сфері нанотехнологій та за кількістю патентів поступається лише США та Японії [80].

Прямий зв'язок між ВВП та обсягом промислового виробництва, в першу чергу, в області електроніки та автомобілебудування, орієнтація на наукоємні галузі є характерним і для Японії. Слід відзначити також наявність в цих країнах щільного зв'язку між показниками витрат на наукові розробки та обсягами промислового виробництва, оснащеного засобами автоматизації та роботизації виробництва [81].

Тож лідируючі позиції країн на світовому ринку досягнуті завдяки активному впровадженню власних інноваційних технологій, активізації наукової та дослідної роботи, великої кількості винаходів та патентів.

Порівнюючи наведені показники провідних економік з аналогічними чинниками Республіки Корея відзначимо, що частка послуг у ВВП є значно меншою (близько 53 % від ВВП у 2019 р.). В той же час країна є лідером за інвестиціям в розвиток науки та технологій, результатом чого є велика кількість патентних заявок (22288 заявок в 2023 р.). В 2023 р. РК витратила на науково-дослідні розробки майже 5% свого ВВП. Південна Корея виробляє майже весь спектр електроніки, більша частина якої йде на експорт. Реалізація успішної інноваційної політики була досягнута за рахунок зацікавленості держави у фінансуванні наукових та дослідних розробок.

Уряд запропонував план розвитку, націлений на перетворення Південної Кореї на провідну країну у здійсненні 4-ї промислової революції шляхом підтримки інноваційних стартапів та активного реагування на технологічні зміни. У рамках таких зусиль спеціальний комітет концентрує увагу на створенні екосистеми для четвертої індустріальної революції, в якій технології та послуги ІКТ зможуть відкрити нові шляхи та можливості.

Комітет з четвертої промислової революції є стратегічною платформою, яка готує країну до майбутнього за допомогою нормативно-правової реформи, базових досліджень, розвитку людських ресурсів та стратегічних інвестицій у майбутні галузі. Південна Корея інвестує у такі галузі економіки, як освоєння космосу, авіаційна промисловість, суднобудування, ядерна та відновлювальна енергетика, обробна промисловість і машинобудування, приладобудування, мікроелектроніка, ІТ-технології.

Окрім того, до співпраці активно залучаються іноземні вчені, проводиться робота зі створення банку технологій, фондів і фінансування стартапів, створюється відповідна інфраструктура: у 17 великих містах створено інноваційні центри для креативних галузей, у науковий сектор залучається іноземний капітал [82].

Особлива роль в стимулюванні інноваційного розвитку відведена венчурним фондам, капітал яких на початок 2024 року досяг 2,4 трлн.вон. Після пандемії венчурні інвестиції в Кореї відновились швидше за інші розвинені країни, такі як США та Великобританія. У першому кварталі 2024 року інвестиції зросли на 15% порівняно з першим кварталом 2020 року до пандемії COVID-19. В той же час США мали падіння (-10%), Великобританія (-8%).

Найбільше зростання показали стартапи з DeepTech (глибокими технологіями). Завдяки інвестиціям у такі стартапи, особливо в галузі аерокосмічної промисловості, штучного інтелекту та робототехніки, частка інвестицій у Топ-10 стартапів збільшилася з 31% наприкінці минулого року до 40% у першому кварталі цього року.

Очікуючи зростання внутрішнього ринку венчурних інвестицій, слід відзначити, що зберігається певна невизначеність, побоювання з приводу тривалих високих процентних ставок. Тому необхідна всебічна підтримка з боку Уряду ринку венчурних інвестицій, широкий доступ до інформації про доходи від операцій венчурних фондів, просування національних проектів, включаючи програму K-Global Star, що знайомить інвесторів з корейськими стартапами.

Корейські компанії в 2020-2023 роках посідають четверте місце у світі за кількістю міжнародних патентних заявок (РСТ), поданих до Світової організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Кількість заявок РСТ від корейських компаній, в т.ч. Samsung Electronics та LG Electronics, у 2023 році досягла 22288 заявок, поступаючись Китаю (69610 заявок), США (55678 заявок) та Японії (48879 заявок), що є результатом уваги уряду до науки та освіти.

Окрім фінансування системи вищої освіти значні кошти постійно виділяються на підготовку кваліфікованих робочих кадрів. Понад 97% працюючих в Південній Кореї є випускниками коледжів або професійних навчальних закладів. Країна займає п'яте місце за рівнем освіченості робочих, до того ж в Південній Кореї дуже високий рівень грамотності населення, який складає 99%, а також найвищий серед всіх націй рівень математичної та наукової грамотності населення. Корея вкладає значну частину свого ВВП в освіту, переважно у приватну.

За даними ОЕСР, сім'ї самі оплачують на освіту 2,8% ВВП, при цьому держава витрачає близько 5% ВВП. Витрати на позакласні заняття можуть сягати 8% від доходу сім'ї на дитину. Надзвичайно велика увага до освіти пояснюється тим фактом, що населення є практично єдиним природним ресурсом Південної Кореї, і саме культура та світогляд населення дозволили мобілізувати корейців на відновлення та реформування країни.

Спираючись на високий рівень готовності населення до сприйняття умов, привнесених індустрією 4.0 природнім стало запровадження в країні електронного урядування. Електронний уряд (е-уряд) являє собою інформаційне поле, у рамках якого громадяни можуть безперешкодно взаємодіяти з державою і у будь-який час користуватись послугами, які надає держава.

Використання ІКТ значно поліпшує якість системи управління електронного уряду, забезпечує швидкий доступ та обміні інформації. Окрім заощадження часу це зменшує корупцію, виключаючи людський фактор в сфері державних послуг. Переваги електронного урядування доведені дослідженнями вітчизняних учених, зокрема Є. О. Архіпової [83], І. В. Бовсунівської [84], П. С. Клімушин [85], С.М. Петько [86, 87].

Ступінь готовності країни до використання переваг розвитку інформаційних технологій оцінює Індекс мережевої готовності (або Networked Readiness Index) [88]. Методика обчислення індексу, що є комплексним світовим показником розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, розроблена в 2001 році. Звіт про дослідження мережевої готовності за цією методикою формується Всесвітнім економічним форумом і міжнародною школою бізнесу INSEAD. Індекс вимірює рівень розвитку ІКТ конкретної країни за 71 індикатором, які об'єднані в три великі групи [89]:

- наявність необхідних умов для розвитку ІКТ (урядова готовність);
- готовність населення, бізнесу та державних інституцій до використання ІКТ (індивідуальна готовність);
- рівень використання ІКТ у суспільному житті, у комерційному і державному секторі країни (бізнесова готовність).

Згідно даних Світового банку, в США доступ до глобальної мережі Internet має 91% від загального населення, а в Республіці Корея – 97%. Для порівняння в Південному Судані – 7%, Сомалі – 2%.

Успіхи Південної Кореї в цифровому урядуванні засвідчує «Індекс розвитку електронного уряду» (E-Government Development Index, EDGI) за 2020 рік, де РК зайняла 2-ге місце з показником EDGI = 0.9560, поступившись Данії (EDGI = 0.9758), та випередивши Естонію (EDGI = 0.9473), Фінляндію (0.9452), Австралію (0.9432), Швецію (0.9365), Великобританію 0.9473), Фінляндію (0.9452), Австралію (0.9432), Швецію (0.9365), Великобританію (0.9358) [90].

Абсолютне лідерство в 2020 р. із показником у 100 % країна продемонструвала в «Індексі електронної участі», що відображає рівень використання громадянами доступу до відкритої публічної інформації, їх залучення у процес обговорення та прозорості прийняття рішень з боку чиновників.

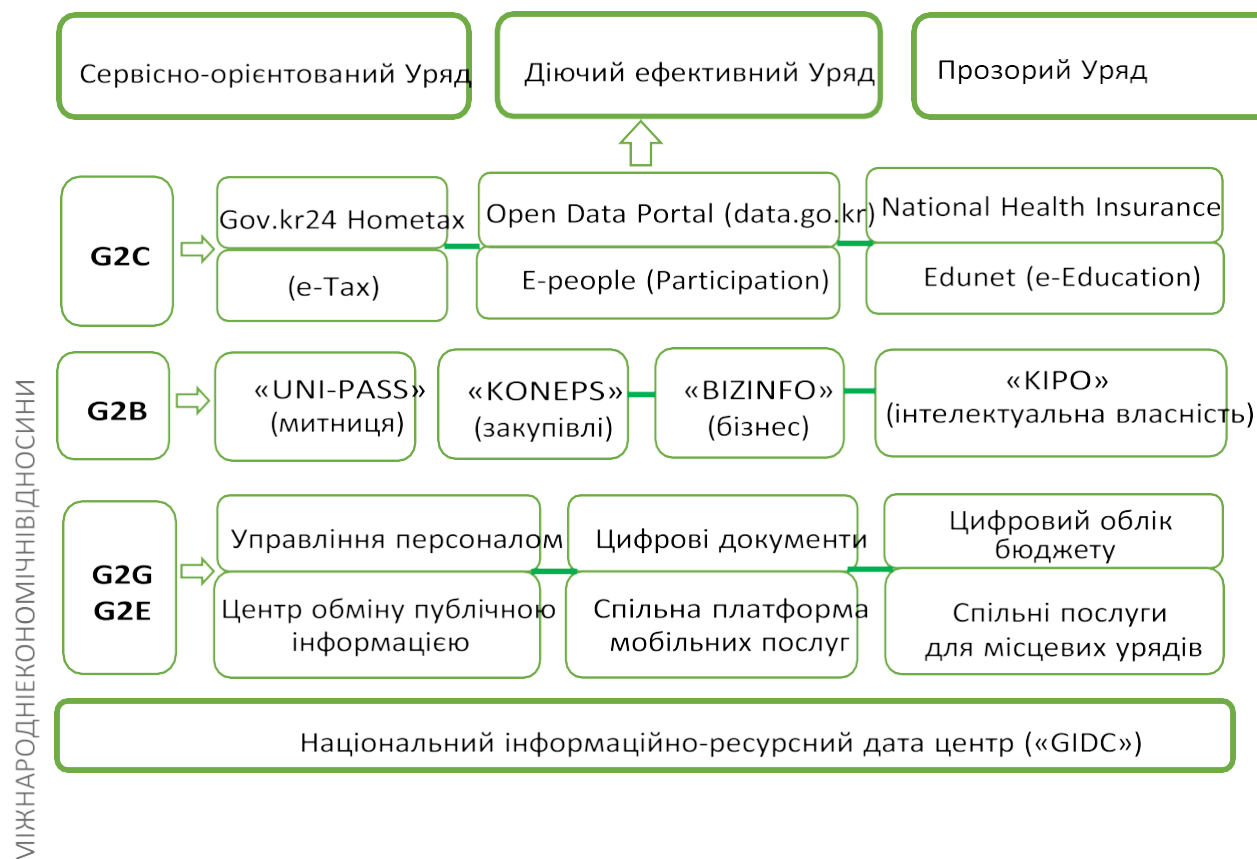

Рисунок 3.1 - Цифрові послуги у сфері державного урядування [91]

Республіка Корея випередила США, Естонію, Японію, Нову Зеландію, Великобританію та ін. Таким чином великою конкурентною перевагою РК є наявність розвиненої цифрової інфраструктури, довіри людей до оцифрованих державних послуг, фінансових та технічних можливостей постійно оновлювати ІТ-обладнання, розуміння Урядом переваг від цифровізації відповідних послуг з використанням штучного інтелекту і великих даних, що робить їх доступними для користувачів. Прикладом є відкритий веб-портал публічних даних Уряду Республіки Корея, що налічує 50 000 відкритих баз даних 956 держорганізацій (реєстри прав власності на нерухомість, транспортні засоби, бізнесу, судових рішень та ін.) [91].

Цифрові платформи, через які надаються державні послуги, стали основним елементом комунікації між Урядом та споживачами як для представників бізнесу, так і для пересічного громадянина (рис. 3.1). Менше з тим, останні роки виявили існування деяких проблем в розвитку цифрового урядування в Республіці Корея, що відобразилось на рейтингах країни. В 2024 році за індексом EGDІ (0,9679) Південна Корея посіла 4-те місце, поступившись Данії (0,9847), Естонії (0,9727), Сінгапуру (0,9691).

Досягши значного прогресу в цифровому урядуванні, країна повинна вирішити проблему значного прогресу в цифровому урядуванні, країна повинна вирішити проблему вирівнювання розвитку в своїх провінціях і територіях. Цілеспрямовані зусилля повинні включати розподіл додаткових бюджетних коштів для цифрового розвитку, забезпечення цільових технологічних, організаційних програм підтримки населення цих територій.

Зосереджуючись на розвитку цифрової грамотності та потенціалу в сільській місцевості та менш розвинутих районах, слід використати найкращі практики із державно-приватного партнерства, що дозволить створити більш справедливий цифровий ландшафт із доступом для всіх громадян до високоякісних послуг електронного урядування та до активної участі в цифровій економіці.

3.3. Укріплення державної суб'єктності як шлях до підвищення національної конкурентоспроможності країн, що розвиваються

Пропонуючи досвід Республіки Корея країнам, що розвиваються, слід враховувати специфічні обставини тієї чи іншої країни. Як наголошувалось вище Південну Корею вирізняє відсутність багатьох видів природних ресурсів, досить обмежена територія, що могла б бути придатною для ефективного ведення сільського господарства, та наявність надлишкової робочої сили. За цих умов Республіка Корея обрала стратегію соціально-економічного розвитку, засновану на інноваційній політиці як основному факторі й передумові індустріалізації економіки та модернізації суспільного життя [81].

Південна Корея зуміла за короткий час перейти від низькотехнологічного виробництва до високотехнологічного, що у світовій практиці є унікальним прикладом реалізації моделі індустріалізації країною, що наздоганяє. В процесі індустріалізації вирішальну роль відіграли уряди країни, що здійснювали цілеспрямовану та ефективну підтримку національним виробникам на всіх етапах трансформації виробництва на основі передових технологій: пільгове кредитування високотехнологічних виробників, стимулювання експорту, наголос на R&D як основи технологічного розвитку компаній, підтримка науки та освіти на університетському рівні, ефективна податкова політика із заохоченням інвестицій, підтримка купівельної спроможності для розвитку внутрішнього ринку тощо.

Швидко зростаючий внутрішній попит і відповідні зміни в розподілі доходу в результаті підвищення продуктивності праці дозволили створити масове виробництво промислових товарів для внутрішнього ринку та стало важливим фактором для пропозиції конкурентоспроможної продукції зовнішнім ринкам.

Вражаючі успіхи Південної Кореї у науці й технологіях базуються на унікальній інноваційній системі, що забезпечує безперервні інвестиції у розвиток людських ресурсів і НДДКР. Наслідуючи цей досвід інші країни повинні усвідомлювати, що можливості абсорбувати нові знання й технології залежать від рівня і якості освіти.

Тож створення якісної системи освіти у науково-технічному секторі має стати першим кроком на шляху до зростання технологічної конкурентоспроможності країни. Без зміцнення ролі освіти модернізації країни неможлива так само, як і запозичення зарубіжного досвіду та впровадження власних інноваційних технологій.

В створенні сильної освітньої бази значно роль повинні відіграти провідні гравці національного бізнесу, що дотримуються стратегії розвитку, орієнтованої на зовнішній світ. Відповідальний бізнес не може не розуміти внесок освіти в технологічний розвиток й швидку індустріалізацію країни. Серед країн, що мають досвід пізньої індустріалізації через навчання (Японія, Тайвань, Бразилія, Індія) приклад Південної Кореї є найбільш показовим через активне залучення чеболів,

для яких головним було навчання, а не винаходи або інновації в царині кардинально нових технологій.

На початку розвитку корейські чеболі не могли запропонувати світу нові інноваційні продукти і повинні були конкурувати шляхом поєднання низької заробітної плати, державних субсидій (цей термін охоплює широкий спектр методів державної підтримки) та поступового нарощування продуктивності й вимог до якості наявної продукції.

Надалі нова корпоративна структура з функціями досліджень і розробок, що стали стратегічним пріоритетом компаній, на адміністративну рівні впроваджувала розробку нових технологій та інновацій. Природньо, чеболі не можуть бути скопійовані країнами іншої культури, з іншими історією, традиціями, проте деякі їх особливості можуть бути прийнятними і підвищать ефективність бізнесу, зокрема:

- масове виробництво;
- поєднання різних технологій;
- вертикально інтегрована структура;
- увага дизайну продукції та популяризації бренду.

В той же час корейський досвід свідчить, що поряд із створенням великих ТНК заради прискореного зростання внутрішнього ринку слід сприяти розвитку малого бізнесу, як невід'ємного сектору ринкової економіки. Досвід Південної Кореї свідчить, що як для великих, так і малих підприємств людські ресурси є ключовими для науково-технічного розвитку й економічного росту країни.

Країни, що розвиваються, мають велику потребу у іноземних кредитах, зважаючи на дефіцит власних коштів у держави. Досвід управління кредитною політикою В Республіці Корея показав необхідність чіткого регламентування процедур державного гарантування іноземних кредитів, що були встановлені спеціальним законом. Обсяг можливих гарантій щорічно встановлювався парламентом за поданням уряду, з пріоритетом для проектів нарощування експорту.

Заявки від компаній попередньо розглядались Радою економічного планування (РЕП), погоджувались з профільними міністрами та з Комітетом залучення іноземного капіталу. В разі ухвалення гарантій, заявник мав в двомісячний термін надати заставу в Банк розвитку Кореї. Хід виконання проектів, які отримали гарантії держави, кожного місяця розглядалися на Звіті про економічні тенденції, який проводила РЕП під головуванням Президента Кореї.

Незважаючи на сувору процедуру відбору, щільний контроль і високу відповідальність бізнес був зацікавленим в гарантованих державою кредитах через низькі ставки, що були нижчими не лише комерційних, а й нижче рівня інфляції. Крім того, проекти, які потрапляли до державного плану розвитку, отримували додаткові преференції, наприклад, безмитний імпорт сировини, безкоштовну ділянку землі тощо. Всі ці фактори разом давали можливість у випадку успіху проекту отримати дуже великі прибутки.

Разом із тим, Республіка Корея демонструє важливість збереження суб'єктності країни на шляху до економічного відновлення, коли поряд із іноземним кредитуванням та заохоченням інвестицій запроваджувались жорсткі обмеження частки іноземної власності, коли навіть у секторах, до яких був дозволений доступ, частка іноземних інвесторів не повинна була перевищувати 50%. Виняток становили галузі, щодо яких політичним рішенням було визначено доцільність більш високої частки іноземних інвестицій, в яких доступ до технологій становив імператив подальшого розвитку або виробництва, розвиток яких вимагав дуже масштабних інвестицій з високими ризиками, що було небажаним для державного фінансування.

До 1980-х років понад половина галузей обробної промисловості були повністю закриті для іноземних інвесторів. Унаслідок обережної політики щодо залучення зовнішніх інвесторів у повній власності ТНК перебували лише 5% їх дочірніх компаній у Кореї [92]. Таким чином ресурси та добувна промисловість зберігалися у власності та розпорядженні держави і національних підприємств протягом 40 років (до 1992 р.).

Заради забезпечення від надмірного зростання фінансово-спекулятивних операцій та спрямування іноземного капіталу винятково у реальний сектор економіки у Республіці Корея діяла повна заборона доступу іноземних інвесторів на національний фондовий ринок

Разом із тим для залучення інвестицій в галузі, що забезпечують технологічну модернізацію економіки та підвищення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, РК здійснювалася політику підтримки іноземних інвесторів, які задовольняють встановлені вимоги. Була сформована система пільг (в т.ч. податкових) для іноземних інвесторів у сектор високих технологій, в розвиток спеціальних економічних зон.

Таким чином, жорстке регулювання сфер залучення та умов діяльності іноземних інвесторів слугувало не лише механізмом зміцнення економічної суб'єктності держави та захисту національних інтересів, а і дієвим інструментом структурно-технологічної модернізації економіки. Історичний досвід Республіки Корея свідчить, що не система інституційних обмежень перешкоджає припливу капіталів, а політична та економічна нестабільність, загроза ескалації війни, інституційна невизначеність та корупція.

Прикладом для багатьох країн є також законодавчий захист права власності в РК. Згідно Конституції Республіки Корея право власності гарантується кожному громадянину. Іншими словами, у країні прийнято систему ринкової економіки, поважають право окремих осіб та підприємств на ведення вільної економічної діяльності та гарантують право на доходи та майно, отримані та накопичені в результаті підприємницької діяльності.

В той же час, Конституція не гарантує довільне, нестримне прагнення капіталістичної вільної економіки та не допускає ведення економічної діяльності, спрямованої на монополізацію та недобросовісну конкуренцію, встановлює, що держава регулює підприємництво з метою не допустити, щоб така діяльність завдавала шкоди іншим людям. Особлива увага приділяється захисту іноземних інвестицій.

Уряд гарантує отримання прибутку, заробленого іноземними інвесторами, та забезпечує їм податкові пільги, фінансову підтримку та пом'якшення правил, пов'язаних із землеустроєм, захищає права інтелектуальної власності та операції з іноземною валютою. Іноземним інвесторам дозволяється виводити з країни доходи, отримані в РК внаслідок креативного та ефективного управління. Уряд також надає іноземним інвесторам фінансову підтримку з урахуванням суми прямих інвестицій та кількості місцевих мешканців, які будуть найняті або надає земельні ділянки та капітал, якщо іноземний бізнес має чудові технологічні показники та підтримує зайнятість певної кількості місцевих жителів.

Безумовно корисним є порівняння Республіки Корея із нашою країною, що з 2022 року чинить спротив повномасштабному вторгненню Росії (табл.3.1).

Південна Корея свого часу опинилась в подібних умовах і успішно пододала глибоку політико-економічну кризу після закінчення Корейської війни в 1953 році. Економіка Південної Кореї станом на 2022 рік є 10-ю у світі за номінальним ВВП.

Таблиця 3.1 - Основні показники економічного розвитку Республіки Корея та України станом на 2022 р.

№№ п/п	Показник	Республіка Корея	Україна
1	Чисельність населення, млн	51,3	28...34
2	Номінальний ВВП країни, млрд.дол. США	1865	159
3	Номінальний ВВП на душу населення, дол. США	36340	5130
4	Рівень державного боргу, % від ВВП	46	106
5	Частка експорту в ВВП, %	49	27
6	Рівень інфляції, %	1,8	22,6

Джерело: власна розробка.

Показники свідчать про вражаючий прогрес економіки РК, хоча умови Республіки Корея після закінчення війни були подібні до сучасних вітчизняних:

- подібно до України з моменту створення Республіці Корея постійно загрожувала агресивна політика північного сусіда, яким є КНДР;

- на момент створення РК за економічним потенціалом значно поступалась своєму агресивному північному сусіду;

- населення обох країн є співставним як по чисельності, так і за репутацією працелюбних, ощадливих та дисциплінованих громадян;

- основу економіки РК складав аграрний сектор, а через руйнування підприємств промисловості та енергетики наша країна також перетворюється в аграрну;

- завдяки вибору демократичного шляху розвитку Південна Корея, як і сучасна Україна, користувалась підтримкою західного світу, в першу чергу, США;

- обидві країни мають залежність від імпорту паливно-енергетичних ресурсів.

В той же час існують відмінності в культурних традиціях, освітньому рівні, стані монополізації ринків і т. ін. Хоча післявоєнне відновлення України відбудеться в іншу історичну епоху та за революційних технологічних змін, менше з тим, використання досвіду РК в трансформації економіки та забезпечення зростання конкурентоспроможності є надзвичайно корисним як для науковців, так і в практиці управління економікою.

Для нашої країни, де корупція сприймається населенням в якості основної перепони економічному розвитку, корисним є також досвід Південної Кореї у подоланні корупції. Антикорупційна політика цієї держави основана на принципі відкритості інформації про ухвалення державними службовцями різного рівня управлінських рішень. Зокрема, в країні впроваджено антикорупційну програму «OPEN», яка показала свою ефективність.

Слід позитивно оцінити і погляд керівництва цієї держави на цілі антикорупційної політики, до яких віднесено: оптимізацію системи державних органів управління, забезпечення її прозорості та безкорупційності; раціональну децентралізацію економіки та збалансований регіональний розвиток; широку участь і консолідацію народу під час здійснення політичних реформ [93].

ВИСНОВКИ

В результаті виконання кваліфікаційної роботи проаналізовано сучасний стан економіки та основні чинники впливу на конкурентоспроможність Республіки Корея. Висвітлено політико-економічні та соціальні умови, що визначали завдання і напрями трансформації органів влади та особливості формування національної моделі державного управління в Південній Кореї. Доведено, що за актуальних умов основними конкурентними перевагами країни є: дієві державні інститути та прозорість дій уряду, високий рівень макроекономічної стабільності та ефективність фінансового ринку, сучасна система освіти та науки, інклюзивний доступ та легкість ведення бізнесу. Зазначено важливість та значимість таких факторів, як тип економіки та соціально-психологічні особливості місцевого населення. Доведений вплив держави на формування політики інноваційного розвитку на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Досліджено на основі міжнародних рейтингів характер впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток Республіки Корея, показана роль Уряду країни у використанні переваг глобалізації для розвитку корейських транс-національних корпорацій та експортного потенціалу країни. Відповідно, окреслено проблеми, розв'язання яких сприятиме зростанню міжнародної конкурентоспроможності національної економіки Республіки Корея.

За допомогою SWOT-аналізу визначені сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози зростанню національної конкурентоспроможності Республіки Корея. Завдяки інтеграції у глобальний економічний простір, обраному демократичному шляху розвитку, розвиненій інфраструктурі та світовому лідерстві в галузях освіти і науки, цифровізації державного управління та високому рівню цифрової грамотності населення створені можливості подальшого зростання національної конкурентоспроможності, розвитку як традиційних галузей, так і нових секторів креативної економіки Південної Кореї. В той же час, актуальними залишаються загрози, що полягають в агресивній політиці мілітаризованої КНДР,

зростання цін на паливно-енергетичні ресурси або блокуванні їх постачань, загрози ембарго/заборони постачань корисних копалин, в т.ч. рідкоземельних матеріалів, що критично необхідні високотехнологічній промисловості РК, загрози зростання державного боргу через високі темпи нарощування внутрішніх запозичень, загрози блокування з боку КНР, КНДР або інших країн морських портів та шляхів сполучень.

Завданням Уряду країни є ефективне використання окреслених можливостей підвищення конкурентоспроможності та запобігання наведеним загрозам і розв'язання актуальних економічних проблем, серед яких посилення дисбалансу між економічним зростанням РК та внутрішнім ринком праці, старіння нації, зростання нерівності в можливості отримання освіти, що є чутливим для корейського суспільства, оскільки традиційно освіта високо цінується корейцями, та невідповідністю навичок місцевих випускників вимогам ринку, що посилює безробіття серед молоді. За роки реформування країни Уряд Республіки Корея довів здатність успішно втручатись в економіку через систему взаємовідносин між державою та великим бізнесом, спільно визначати пріоритети розвитку економіки. Сформована система державно-приватного партнерства за участі провідних чеболів стала зразком державно-корпоративних відносин, що сприяють розв'язанню важливих економічних та соціальних програм.

Завдання зростання міжнародної конкурентоспроможності Республіки Корея вимагає також посилення підтримки провідних галузей економіки, що відчують жорстку конкуренцію з боку інших регіональних лідерів: китайського та японського автопромів, тайваньських, китайських та японських виробників мікросхем та інших компонентів електроніки, китайських та японських суднобудівників, портів та інших об'єктів інфраструктури КНР. Політика останньої по забезпечення конкурентоспроможності національних товаровиробників через демпінгування завдяки системі пільг руйнує здорову конкуренцію з іноземними компаніями, в першу чергу, південно-корейськими. В той же час, усвідомлюючи необхідність змін в структурі економіки, пов'язаними із 4-ю промисловою революцією Уряд РК продовжує акцентувати увагу на зростанні

ролі інновацій в розвитку економіки, витрачаючи на науково-дослідні розробки майже 5% ВВП країни. Південна Корея виробляє майже весь спектр електроніки, що є необхідним компонентом як споживчого ринку, так і ринку засобів виробництва в умовах 4-ї промислової революції. Більша частина цієї продукції експортується. Уряд запропонував план розвитку, націлений на перетворення Південної Кореї на провідну країну у здійсненні 4-ї промислової революції шляхом підтримки інноваційних стартапів та активного реагування на технологічні зміни. У рамках таких зусиль спеціальний комітет концентрує увагу на створенні екосистеми для четвертої індустріальної революції, в якій технології та послуги ІКТ зможуть відкрити нові шляхи та можливості.

Зроблено висновки, що використання досвіду Південної Кореї є корисним для країн, що розвиваються, в наступних напрямках: формування довіри населення до влади як ключового чинника ефективності публічного управління; реформування влади на меритократичних засадах з дотриманням принципів державного управління для відбудови економіки країни; ефективне використання міжнародної підтримки і допомоги для успішного післявоєнного відновлення і розвитку країни; дотримання безумовної пріоритетності цілей політики, спрямованих на розвиток демократії поряд із розумним регулюванням економіки задля головної мети – забезпечення безпеки та суб'єктності держави і високих стандартів життя населення. Особливо корисним цей досвід є для нашої країни, чий актуальний стан економіки та суспільно-політичних відносин, є подібним до стартових умов трансформації Республіки Корея в багатьох аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. О.М. Мозговий, Т.О.Фролова, Л.В.Руденко-Сударева та ін. Глобальний фінансовий розвиток: тенденції, технології, регулювання: монографія за заг. ред. О.М. Мозгового. Київ: КНЕУ, 2017. 782 с.
2. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ: Наш формат, 2018. 722 с.
3. Портер Майкл Є. Стратегія конкуренції. Пер. з англ. К.: Основа, 1997. 390 с.
4. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 348 с.
5. Котлер Ф. Основы маркетинга. Пер. з англ. М.: Прогресс, 1991. 458 с.
6. Пронкіна Л. І., Гавриш О. М. Сучасні проблеми конкурентоспроможності держави. Агросвіт, 2018. №7, С. 32-36. http://www.agrosvit.info/pdf/7_2019/6.pdf
7. Космина О. М. Конкурентоспроможність і конкурентні переваги підприємства в сучасних ринкових умовах: Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2017. № 1(2). С. 125-131
9. Економічна сутність категорії «конкурентоспроможність»: URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=737>
10. The Global Competitiveness Report 2023. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2023/rankings>
11. Геєць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. Економіка України. 2014. № 12. С. 4–19.
12. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія. Київ: ТОВ «Національний підручник», 2008. 220 с.
13. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. С. 104-105.

14. Руденко-Сударєва Л.В. Підвищення конкурентоспроможності економіки регіону на основі реалізації кластерних стратегій. Менеджмент у ХХІ сторіччі: методологія і практика. Зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конференц., Полтава: видавець Шевченко Р.В., 2013. С. 264-266.
15. Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються: монографія [Л. Руденко-Сударєва, В. Токарь, Ю. Ткаченко та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. Руденко-Сударєвої Л. В. Ніжин.: Видавництво «Аспект поліграф», 2014. 568 с.
16. Федулова Л. І. Корпоративні структури в інноваційній діяльності: світовий досвід та можливості для України. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_04_09_uk.pdf
17. Павловська О. Д. Конкурентоспроможність національних економік в умовах інвестиційної глобальності: автореф. дис. канд. ек. наук: 08.05.01. Київ, 2004. 17 с.
18. Піддубна Л. І., Горобинська М. В. Інвестиційно-іноваційні імперативи сучасної структурної політики. Економіка розвитку, 2016. №4 (80), С. 33-43. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
19. Жовновач Р. І. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2017. Вип. 18(1). С. 344-351
20. Базилюк Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення. Київ: НІСД, 2002. 132 с.
21. Пуцентейло П. Сутність аспекти конкурентоспроможності на різних рівнях управління економікою. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2009. №4., с. 33
22. Липов В.В. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації. Економіка України, 2018. №3, С. 21-35
23. Тарнавська Н.П. Нові погляди на сутність конкурентоспроможності підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2010. № 12, С. 57-66

24. Конкуренентоспроможність підприємства: навч. посіб. / [І.З. Должанський, Т.О. Загорна] Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
25. KOF Swiss Economic Institute at ETH Zurich: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
26. Смольянова Е. Л., Малицкая В.Б. К вопросу о классификации факторов и резервов обеспечения конкурентоспособности предприятия. Вестник ТГУ. 2009. № 2 (70). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosuo-klassifikatsii-faktorov-i-rezervov-obespecheniya-konkurentosposobnosti-predpriyatiya>
27. Янковий О. Г. Конкуренентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія. Одеса: Атлант, 2013. 470 с.
28. Потенціал підприємства: формування та використання: Підручник. За ред. Н. В. Касьянової. вид. 2-ге, перероб. та допов. Київ: ЦУЛ, 2014. 248 с.
29. Ross S.M. Successful! R. and D. management: catalist for competitive advantage //Vital speeches of the day. N.Y., 1986. Vol. 52. № 12. P. 374–378
30. Синюченко М.І. Конкуренентоспроможність національної економіки: дослідження ефективності факторів зростання. Бізнес Інформ. 2014. № 7. С. 14–17
31. Портер М. Настанови, цінності, вірування і мікроекономіка добробуту. Незалежний культурологічний часопис. 2008. №53. С. 34-46
32. Лагутін В.Д., Бакалінська О.О., Вертелева О.В. Конкуренція і конкурентна політика: категорії та поняття. Київ: НТЕУ. 2009. 320 с.
33. Кирчата І.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства в глобальному середовищі: монографія. Харків: ХНАДУ, 2009. 160 с.
34. Колодко Г. Глобализация и экономический рост [Електронний ресурс]. http://www.tiger.edu.pl/kolodko/artykuly/rosyjskie/mir_pieremien1.2004.pdf
35. The international competitiveness and economic integration [Електронний ресурс]. <http://facta.junis.ni.ac.rs/eao/eao200801/eao200801-01.pdf>
36. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств: Навч. посібник / [І. Ю. Сіваченко, Ю.Г. Козак, Ю.І. Єхануров]. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 456 с.

37. Жаліло Я.А. Конкуренентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія. Київ: Знання України, 2005. 388 с.
38. Паламарчук, О. М. Міжнародна конкурентоспроможність України: оцінка проблем та шляхи покращення конкурентних позицій. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exeASP_meta
39. Ranking of countries of the world according to the Global Competitiveness Index]. <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitivenessindex>
40. Бхагваті Д. На захист глобалізації. Переклад англійською за редакцією В. Л. Іноземцева Київ: Ладомир, 2005
41. Економічна сутність категорії «конкуренентоспроможність» [Електронний ресурс]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=737>
42. Глобальний фінансовий розвиток: тенденції, технології, регулювання: монографія [О.М. Мозговий, Т.О.Фролова, Л.В.Руденко-Сударєва та ін.]; за наук.ред. д.е.н.проф. О.М. Мозгового. Київ: КНЕУ, 2017. 782 с.
43. IMD World Competitiveness Booklet 2023 [Електронний ресурс] <https://imd.cld.bz/IMD-World-Competitiveness-Ranking-20233>
44. Офіційний сайт Human Development Reports, доступний на <http://hdr.undp.org/en/humandevlopment>
45. Bartzokas A. Country Review Korea. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/korea/pdf
46. Нові індустріальні країни у системі світового господарства [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://readbookz.com/pbooks/book-37/ua/chapter-1937/>
47. After the 6.25 War, from the world's poorest countries to economically advanced countries! Amazing development of Korea&. 24.06.2022. URL: <https://blog.lxinternational.com/29278/>
48. Logistics in Korea. Emerging investment opportunities. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.mke.go.kr
49. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. The governance of global value chains. Review of International Political Economy. Vol. 12. No. 1. 2005, P. 78–104

50. "KOF Index of Globalization Swiss Federal Institute of Technology" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>
51. [Jasper Kim](#) Crisis and Change: South Korea in a Post-1997 New Era. Ewha Womans University Press, 2005, 304 p.
52. Голюк В. Я., Кузнєцова К. О., Дергачов Є. В. Податкові стимули економічного зростання: досвід Південної Кореї. Науковий вісник Ужгородського державного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство», випуск 42, 2022, С. 30-35
53. Ковбатюк Г. О. Республіка Корея: особливості розвитку та досвід для України. Economic Synergy, 2023. № 3, С. 85–97
54. Yuk Io. The Korean Peninsula War broke out at dawn on June 25, 1950, when North Korean forces illegally invaded the South across the 38° north latitude. URL: <https://encykorea.aks.ac.kr/Article/E0042143>
55. https://static.heritage.org/index/pdf/2024/indexofeconomicfreedom_highlights.pdf
56. Зубрицький А. Світовий досвід використання інструментів зниження податкового навантаження на проміжне споживання імпорту національними експортерами. Інститут податкових реформ. 2017. URL: https://ngoipr.org.ua/blog/svitdosvid-znyzh-podatk-navant/#_ftnref7
57. Ilho Yoo. Experience with tax reform in the republic of Korea. Asia-Pacific Development Journal. 2000. Vol. 7. No. 2. URL: <https://www.unescap.org/sites/default/files/apdj-7-2-4-yoo.pdf>
58. Черленяк І.І., Проскура В.Ф., Шелемба М.М. Технологічні виклики індустрії 4.0 та інструменти промислової політики: аналіз досвіду Південної Кореї. Науковий вісник Ужгородського державного університету. Серія «Економіка», випуск 2, 2018, С. 144-156.
59. Whang In-Joung. The role of government in Korea's industrial development. Seoul: Korea Development Institute, 1985. 30 p.

60. VISION 2025 Korea`s Long-Term Plan for Science and Technology Development. URL: <https://www.unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/.../UNPAN008040.pdf>
61. Policy priority [Електронний ресурс] www.mke.go.kr/language/eng/policy
62. Жолудь О. Південна Корея: справжні причини грандіозного зростання. VoxUkraine. 2017. URL: <https://voxukraine.org/pivdenna-koreya-spravzhni-prichini-grandioznogo-zrostannya/>
63. The Global Innovation Index. <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017report#>
64. Южная Корея — перспективный технологический партнер / Информационно-аналитический портал Единая Корея [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://onekorea.ru/2015/03/14/yuzhnaya-koreya-perspektivnyj-technologicheskijpartner-dlya-rossijskix-kompanij>
65. Економіка України опустилася у глобальному рейтингу інновацій. Bloomberg. Інфографіка. <https://tsn.ua/groshi/ekonomika-ukrayini-opustilasya-u-globalnomu-reytingu-innovaciybloomberg-infografika-864394.html>
66. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-01-22/south-korea-tops-global-innovation-ranking-again-as-u-s-falls>
67. Доповідь про світовий розвиток. Світовий банк: <https://databank.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC/1ff4a498/Popular-Indicators>
68. Південна Корея: справжні причини грандіозного зростання. Vox Ukraine. URL: <https://voxukraine.org/uk/pivdenna-koreya-spravzhni-prichini-grandioznogo-zrostannya>
69. Саліхова О., Бак Г. Роль іноземних технологій в інвестиційно-інноваційній модернізації економіки: досвід Республіки Корея, уроки для України. Економіка і прогнозування. 2015. Вип. 1. С. 105–120
70. Офіційний сайт Samsung Heavy Industries. URL: http://www.samsungshi.com/Eng/Company/info_overview.aspx
71. Все про Корею <https://vseokoree.com/vse-o-koree/ekonomika-korei/vedushhie-otrasli-ekonomiki-yuzhnoj-korei>

72. Oh Tai K. Kim Eonsoo. The Impact of the Confucianism on East Asian Business Enterprises. Korean Business and Management. The Reality and the Vision. Seoul: Hollym, 2002. 232 p.

73. <https://economistua.com/chudo-na-richtsi-hangan-yak-zrujnovana-vijnoyu-pivden-na-koreya-stala-providnim-tsentrom-innovatsij-u-21-stolitti>

74. Офіційний сайт Асоціації підприємств промислової автоматизації України. URL: <https://appau.org.ua>

75. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : [монографія / за ред. д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова]. Херсон: Грінь Д.С., 2016. Вип. 1. 854 с.

76. Передерий К. Как построить в Украине экономику инноваций. URL: <https://delo.ua/business/kak-postroit-vukraine-ekonomiku-innovacij-295863>

77. Погорелова Т.О., Свічкарь А.А. Дослідження інноваційних підходів до формування кадрового потенціалу. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки). Збірник наукових праць. 2016. № 47(1219). С. 92–96

78. Скоробогатова Н. Міжнародна конкурентоспроможність країн у реаліях інноваційних зрушень індустрії 4.0. Економічний аналіз. 2019 рік. Том 29. № 3, С. 21-28.

79. Ткаченко В. Секрет інноваційного прориву Південної Кореї: досвід для України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2184059-sekretinnovacijnogo-prorivu-pivdennoi-korei-dosvid-dlauraini.html>

80. Білан В. І. Інноваційна сфера Німеччини: тенденції розвитку та шляхи використання прогресивного досвіду для України. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2010. Вип.17. С.452-456

81. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org>

82. Main Science and Technology Indicators. <https://stats.oecd.org/Index.aspx>

83. Архіпова Є. О. Електронне урядування як форма організації державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=855>

84. Бовсунівська І. В. Зарубіжний досвід взаємодії органів влади із громадянами із громадянами в системі електронного уряду. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2017. Том 28 (67). № 1. С. 12–21
85. Клімушин П. С. Стратегії та механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. 524 с.
86. Петько С. М. Роль Південно-корейських урядових організацій у підтримці малого та середнього бізнесу. Науковий вісник УжНУ. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2020. Вип. 29. С. 124–128.
87. Петько С. М. Механізми реалізації інвестиційних проектів в Південній Кореї та досвід для України. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. № 2 (113). С. 32–38.
88. Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій: звіт за 2013–2014pp.: <http://gtmarket.ru/ratings/ict-development-index/ictdevelopment-index-info>
89. The World Bank. Individuals using the Internet. URL: https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?most_recent_value_desc=true
90. UN E-Government Survey 2020. Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2020>
91. Петько, С. Цифровий прорив Республіки Корея у сфері державного урядування. Економіка та суспільство, 2022. №42. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-47>
92. Chang, H. J. Foreign Investment Regulation in Historical Perspective. Lessons for the Proposed WTO. Agreement on Investment H. S. University of Cambridge. 2003
93. Задорожний С.А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. 251 с.

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Управління міжнародною конкурентоспроможністю Республіки Корея

Автор

Науковий керівник / Експерт

Іванов В.Д.

доц. Лихолет С.І.

підрозділ

кафедра міжнародної економіки

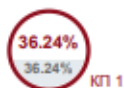
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

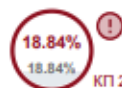
Заміна букв		7
Інтервали		0
Мікропробіли		2
Білі знаки		7
Парафрази (SmartMarks)		367

Обсяг знайдених подібностей

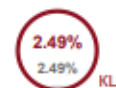
Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

19703
Кількість слів

157453
Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копія тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз		Копія тексту	
порядковий номер	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	кількість (ідентичних слів (фрагментів))	
1	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/49f4fe5c-687e-4e0c-9999-aa4575a01047/download	173	0.88 %
2	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/49f4fe5c-687e-4e0c-9999-aa4575a01047/download	125	0.63 %
3	https://ikd.net.ua/index.php/ikd/article/download/3784/3641	101	0.51 %
4	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/49f4fe5c-687e-4e0c-9999-aa4575a01047/download	84	0.43 %
5	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/49f4fe5c-687e-4e0c-9999-aa4575a01047/download	77	0.39 %
6	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/49f4fe5c-687e-4e0c-9999-aa4575a01047/download	76	0.39 %

Протокол аналізу звіту подібності науковим керівником

Заявляю, що я ознайомився (-лась) з Повним звітом подібності, який був згенерований Системою виявлення і запобігання плагіату щодо роботи:

Автор: Іванов В.Д.

Назва: Управління міжнародною конкурентоспроможністю Республіки Корея

Координатор: доц. Лихолет С.І.

Підрозділ: кафедра міжнародної економіки

Коефіцієнт подібності 1:36.2

Коефіцієнт подібності 2:18.8

Тривога: 7

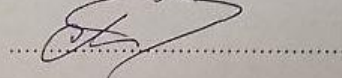
Після аналізу Звіту подібності констатую наступне:

- виявлені в роботі записи є сумнівними і не мають ознак плагіату. Тому робота визнається самостійною і допускається до захисту;
- виявлені в роботі записи не мають ознак плагіату, але їх надмірна кількість викликає сумніви щодо цінності роботи і самостійності її автора. Роботу направити на доопрацювання;
- виявлені в роботі записи є недобросовісними і мають ознаки плагіату або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних записів. У зв'язку з чим, робота не допускається до захисту.

Обґрунтування:

Виявлені у звіті записи можуть бути копіями некоректно оформлених копіювань на матеріалі дисертації на дитячий ринок, які розглядають проблему конкурентоспроможності. Це ґрунтується на суттєвому розбіженні копійності і записів. Якщо розглянути відео, що знімає процес на місці ринку пластау. Тому КелР відноситься до захисту.

07.12.2020р.

Дата

Підпис Наукового керівника

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
91-ї щорічної студентської наукової конференції**

**«ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ
ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ
ТА КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

15 квітня – 19 травня 2024 р.

УДК 657:336.221]:005.4(043)

I-66

Відповідальні за випуск:

Бондарчук Л.М. – к.філол. наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики
Вінська О.Й. – к.е.н., доц, доцентка кафедри європейської економіки і бізнесу
Капуш А.В. – к.філол. наук, доцент кафедри німецької мови
Козачок Т.С. – к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту
Лобецька І.М. – ст.викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Машина Ю.П. – к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Сандул М.С. – к.е.н., доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
Солодковський Ю.М. – к.е.н., доцент, декан факультету МЕіМ
Фурсова О.В. – к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту
Черницька Т.В. – к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Швиданенко О.А. – д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки

Рекомендовано до друку

*Науково-експертною радою КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Протокол № 6 від 20.06.2024 р.*

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику.
Автори тез доповідей несуть відповідальність за їхній зміст*

Інноваційні проєкти для економічного відродження та конкурентного розвитку України: зб. доп. 91-ї щорічної студентської наукової конференції, 15 квітня – 19 травня 2024 р. [Електронний ресурс]. Київ, КНЕУ, 2024. 366 с.
ISBN 978-966-926-492-3

Збірник тез здобувачів вищої освіти факультету міжнародної економіки і менеджменту укладено за підсумками їх досліджень, представлених на науковій конференції КНЕУ 15 квітня – 19 травня 2024 р. Доповіді здобувачів присвячено інноваційним проєктам для економічного відродження та конкурентного розвитку України.

УДК 657:336.221]:005.4(043)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

ISBN 978-966-926-492-3

© КНЕУ 2024

КОМПАЄНС-КОНТРОЛЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ

Не виконання взаємних зобов'язань суб'єктами господарювання, відсутність правової культури та невідповідність менеджменту правовим і етичним нормам поведінки створюють проблеми реалізації зовнішньоекономічних контрактів і погіршують ділову репутацію підприємств, впливаючи на їх конкурентоспроможність.

У провідних українських компаніях Нафтогаз України, Укренерго, Укрзалізниця, Метінвест, ДТЕК системний підхід до впровадження сучасних стандартів ведення бізнесу передбачає впровадження комплаєнс, у тому числі комплаєнс-контролю типових бізнес-процесів підприємств.

В Україні Комплаєнс не є обов'язковим для бізнес-агентів за винятком юридичних осіб, визначених Законом України «Про запобігання корупції», зокрема для банківських установ, підприємств з великою часткою держвласності та підприємств, що беруть участь у державних закупівлях.

У той же час, у сфері зовнішньоекономічної діяльності поширеною вимогою є наявність в компанії програми комплаєнс, що реалізує наступні його політики:

- кодексу корпоративної етики чи корпоративної поведінки (Code of Ethics);
- регулювання конфлікту інтересів (Conflict of interest management policy);
- протидія шахрайству та корупції (Anti-Fraud Policy);
- управління інвестиціями (Fair Investment Policy);
- отримання та надання подарунків та відзнак (Gift policy);
- дотримання вимог міжнародних санкцій (Sanction Policy);
- протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Fight against Money Laundering and Terrorism Financing);
- максимального наближення до клієнтів (Know Your Customer policy);
- забезпечення конфід-ті інформації (Privacy Policy /Data Protect Regulation);
- оподаткування (Fair Tax Policy);
- кредитування (Fair Lending Policy);
- постачання (Fair Purchasing policy);
- реалізація продукції (Fair Sales policy);
- інформування про порушення (Whistleblowing Policy);
- справедливе відношення до клієнтів (Treat Customer Fairly);
- китайської стіни (Chinese wall).

Складовою програми комплаєнс є комплаєнс-контроль, що в провідних компаніях інтегрується до системи управління бізнес-процесами (Business Process Management) та відповідає концепції досягнення мети організації через розробку, контроль процесів і їх безперервне вдосконалення [1, 2].

Комплаєнс-контроль починається з розробки документів та процедур, які регламентують діяльність компанії у відповідності з вимогами законодавства, забезпечують запобігання ризикам, протидію корупції, розвиток культури управління та встановлення етичних норм поведінки співробітників [3].

Особлива увага приділяється підсистемі внутрішнього контролю, що адекватно відслідковує, оцінює та керує комплаєнс-ризиками, які загрожують функціонуванню підприємства, встановлює чіткі стандарти та правила роботи, постійний нагляд за виконанням розроблених процедур.

Надзвичайно висока ціна ризиків у зовнішньоекономічній діяльності пояснюється необхідністю враховувати вимоги як вітчизняного, так і зарубіжного законодавства відносно норм та правил ведення бізнесу. Серед них виділяють розроблену ООН Антикорупційну програму по комплаєнсу та етиці бізнесу, Конвенцію ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних державних посадових осіб в міжнародних ділових операціях та Керівництво з практики в сфері внутрішнього контролю, етичних норм та комплаєнсу, американські Акт про корупцію за кордоном (FCPA) та Закон Сарбейнза-Окслі (SOX) і Закон Додда-Фрэнка, Закон Великої Британії про хабарництво (UK Bribery Act), що мають екстериторіальну дію.

Система внутрішнього контролю реалізує функцію запобігання ризикам шляхом:

- виявлення, класифікації та обліку ризиків;
- кількісної оцінки ймовірності виникнення та можливих наслідків;
- моніторингу ефективності управління ризиками;
- участі в розробці заходів по зниженню рівня ризиків, розробці рекомендацій та внутрішніх документів по управлінню ризиками;
- виявлення конфлікту інтересів в діяльності організації та її працівників;
- аналізу показників динаміки зауважень клієнтів та дієвості запроваджених заходів;
- аналізу економічної доцільності аутсорсинга послуг та використання підрядних організацій;
- розробці внутрішніх документів, що направлені на протидію комерційному підкупу та корупції;
- розробці документів та організації заходів по впровадженню норм корпоративної поведінки та професійної етики;
- виконанні інших функцій, що запобігають ризикам та передбачені внутрішніми документами організації.

Як показує досвід аудиторських перевірок ключовими бізнес-процесами, що вимагають постійного внутрішнього контролю, є:

- закупівля товарів;
- реалізація товарів та послуг;
- касове обслуговування, готівкові та карткові розрахунки;
- розрахунок компенсацій за відрядження;
- розрахунки витрат та підготовка рахунків;
- облік та управління засобами виробництва.

Типові порушення вказаних бізнес-процесів включають:

- невиконання стандартних управлінських процедур;
- непрозоре ведення документації, коли відсутні важлива ділова інформація та бухгалтерські документи;
- перевищення встановлених повноважень при прийнятті рішень;
- порушення принципу «чотирьох очей», коли одноосібно приймаються та оформлюються рішення, які передбачають участь декількох працівників;
- недоліки в системі автоматизованої обробки інформації, що допускає помилкові розрахунки та використання неправдивої інформації;
- відсутність баз даних відносно клієнтів, що унеможлиблює оцінку їх ділової репутації, кредитоспроможності, конкурентоздатності і т. ін.;
- недосконалий контроль витрат, що веде до непрозорого та нецільового використання коштів.

Приклад запропонованої системи комплаєнс-контролю в компанії універсального для всіх підприємств бізнес-процесу закупівлі товарів та послуг забезпечує управління ризиками, що впливають на виконання виробничих завдань, фінансовий стан і ділову репутацію підприємства.

Система охоплює всі етапи процесу закупівель: планування закупки; вибір постачальника; оформлення замовлення та підписання контракту; реалізація контракту. Її впровадження дозволяє мінімізувати втрати, покращити фінансові результати та підвищити конкурентоспроможність компанії.

Список використаних джерел

1. Бойчук Н.Я. Оптимізація управління бізнес-процесами на підприємствах України / Н.Я. Бойчук, В.В. Орел // Збірник наукових праць Національного технічного університету «КПІ». – 2016. – Вип.17.- С.173–180.
2. Управління якістю бізнес-процесів на підприємстві : [монографія] / [Л.Г. Шемаєва, К.С. Безгін та ін.]. – Х.: Вид-во ХНЕУ, 2011. – 240 с.
3. Josef Wieland, Roland Steinmeyer, Stephan Grüninger, (2015) Handbuch Compliance-Management. Konzeptionelle Grundlagen, praktische Erfolgsfaktoren, globale Herausforderungen. Erich Schmidt Verlag. 44–47.